

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2010

Monika Szabóová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**SOCIÁLNA PRÁCA
NA ODDELENIACH SOCIÁLNO PRÁVNEJ OCHRANY
DETÍ A SOCIÁLNEJ KURATELY**

Bakalárska práca

Študijný program: Sociálna práca

Školiace pracovisko: Katedra sociálnej práce a sociálnych vied

Školiteľ: JUDr. Eva Vondráková, PhD.

Nitra 2010

Monika Szabóová

Touto cestou vyjadrujem úprimné poďakovanie školiteľke
JUDr. Eve Vondrákovej, PhD. za jej pomoc, podporu, sprevádzanie a odborné vedenie pri
spracovávaní bakalárskej práce, ako aj pracovníkovi oddelenia sociálnoprávnej ochrany
detí a sociálnej kurately Mgr. Lukášovi Michaličkovi za jeho ochotu prispieť svojimi
cennými pripomienkami pri spracovávaní teoretickej časti práce. Taktiež chcem
poďakovať internej doktorandke Mgr. Zuzane Ďurčekovej za jej pomoc a usmerňovanie
počas realizácie prieskumu.

ABSTRAKT

SZABÓOVÁ, Monika: *Sociálna práca na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately*. [Bakalárska práca] / Monika Szabóová. – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra sociálnej práce a sociálnych vied. – Školiteľka: JUDr. Eva Vondráková, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bc. (bakalár sociálnej práce). – Nitra: FSVaZ UKF, 2010. 52 s.

Bakalárska práca prezentuje teoretické východiská týkajúce sa práce sociálneho pracovníka na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Hlavným cieľom predkladanej práce je objasniť a priblížiť činnosť sociálneho pracovníka pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. V prvej kapitole sa venujeme právnej úprave vzťahov medzi rodičmi a deťmi. V druhej kapitole rozoberáme základné pojmy a aspekty problematiky sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. V tretej kapitole sa zameriavame priamo na výkon sociálnej práce sociálnych pracovníkov na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. V štvrtej kapitole načrtávame metodologické východiská prieskumu, ktoré sme použili v záujme dosiahnutia stanovených cieľov práce. V piatej kapitole sa venujeme zisteným údajom a skutočnostiam, ktoré nám vyplynuli z prieskumu, ako aj zodpovedaniu na stanovené prieskumné otázky. V poslednej kapitole sa venujeme komparácii našich výsledkov prieskumu s výsledkami iných prieskumov realizovaných v tejto problematike.

Kľúčové slová: Sociálna práca. Sociálnoprávna ochrana detí. Sociálna kuratela. Sociálny pracovník. Práva a povinnosti rodičov a detí. Sanácia rodinného prostredia.

ABSTRACT

SZABÓOVÁ, Monika: *Social work on departments of social and legal protection of children and social guardianship*. [Bachelor's thesis] / Monika Szabóová. – Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Social Sciences and Health Care, Department of Social Work and Social Sciences. – Tutor: JUDr. Eva Vondráková, PhD. Degree qualifications: Bc. (Bachelor of Social Work). – Nitra: UKF FSVaZ, 2010. 52 p.

Bachelor thesis presents the theoretical basis for the work of social workers on departments of social and legal protection of children and social guardianship. The main objective of the submitted work is to clarify and bring the work of social workers in carrying out measures of social and legal protection of children and social guardianship. In the first chapter we will look at regulation of relations between parents and children. The second chapter dealt the basic concepts and facets of the social and legal protection of children and social guardianship. The third chapter is focused directly on the performance of social work social workers on the department of social and legal protection of children and social guardianship. The fourth chapter outlines the methodological background to the survey, which we used to achieve the objectives of work. In the fifth, we found the data and facts, which we emerged from the survey, as well as answering the survey questions provided. In the last chapter, we compare our survey results with results of other surveys conducted in this matter.

Keywords: Social work. Social and legal protection of children. Social guardianship. Social worker. Rights and duties of parents and children. Remediation of family environment.

OBSAH

| | |
|---|-----------|
| ÚVOD | 9 |
| | |
| 1 PRÁVNA ÚPRAVA VZŤAHOV MEDZI RODIČMI A DEŤMI | 11 |
| 1.1 Práva a povinnosti rodičov | 11 |
| 1.2 Práva a povinnosti detí | 12 |
| 1.3 Vzájomná vyživovacia povinnosť rodičov a detí | 14 |
| | |
| 2 SOCIÁLNOPRÁVNA OCHRANA DETÍ A SOCIÁLNA KURATELA | 15 |
| 2.1 Vymedzenie základných pojmov | 15 |
| 2.2 Vznik zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele | 16 |
| 2.3 Novela zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele | 17 |
| 2.4 Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately | 18 |
| | |
| 3 VÝKON SOCIÁLNEJ PRÁCE SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV NA ODDELENÍ SOCIÁLNOPRÁVNEJ OCHRANY DETÍ A SOCIÁLNEJ KURATELY | 19 |
| 3.1 Úlohy sociálneho pracovníka na úseku sociálnoprávnej ochrany detí | 19 |
| 3.2 Úlohy sociálneho pracovníka na úseku sociálnej kurately | 22 |
| 3.3 Sanácia rodinného prostredia | 23 |
| | |
| 4 METODIKA PRÁCE | 26 |
| 4.1 Cieľ práce | 26 |
| 4.2 Prieskumné otázky | 26 |
| 4.3 Prieskumná metóda | 27 |
| 4.4 Prieskumný súbor | 27 |
| 4.5 Prieskumný plán | 28 |
| | |
| 5 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV PRIESKUMU | 29 |
| 5.1 Analýza zistených skutočností | 29 |

| | |
|--|-----------|
| 6 DISKUSIA | 40 |
| 6.1 Odporúčania pre prax | 44 |
| ZÁVER | 47 |
| ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV | 49 |
| PRÍLOHY | 52 |

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A Prípadová štúdia č.1

Príloha B Prípadová štúdia č.2

Príloha C Prípadová štúdia č.3

Príloha D Prípadová štúdia č.4

Príloha E Prípadová štúdia č.5

Príloha F Tabuľka: Analýza výsledkov prieskumu

ÚVOD

Korene nášho záujmu o problematiku „Sociálnej práce na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately“ a teda dôvody spracovania danej témy pramenia a súvisia s výberom budúceho povolania, ktoré sa týka práve pomoci deťom pri ochrane ich základných práv. Táto tematika si každopádne zaslúži pozornosť nielen sociálnych pracovníkov, ale i širokej verejnosti, pretože rodinnoprávne vzťahy sa dotýkajú určitým spôsobom každého z nás.

Vychovávať dieťa znamená pre rodiča predovšetkým rešpektovať jeho detskú osobnosť so všetkými jeho zvláštnosťami a podporovať pozitívny vzťah dieťaťa k sebe a k druhým, pocit vlastnej kompetencie a sily, jasné vedomie seba samého. (Auerová, 2003) Problematika násilia páchaného na deťoch práve ich rodičmi a teda potláčanie ich základných práv a slobôd je neustále narastajúcim problémom našej spoločnosti. Táto situácia má nepriaznivý dopad hlavne na psychický, fyzický a sociálny vývin detí. Ako uvádzajú Vlček, Hruběšová (2006), v poslednom desaťročí sa na celom svete čoraz častejšie uznáva, že násilie páchané na deťoch sa musí stať predmetom celosvetového záujmu a aj konania. Výskum násilia v rodine je na celom svete pomerne novou záležitosťou a priniesol údaje o veľkom rozsahu násilia v rodinách. Aj napriek tomu spoločnosť vo všeobecnosti na tieto fakty spočiatku reagovala veľmi odmietavo a nechcela uveriť, že situácia je skutočne taká zlá. Najväčšou prekážkou uznania a poznávania tohto javu a tak aj efektívneho boja proti nemu sú existujúce názory v spoločnosti. Veľmi rozšírené je bohužiaľ presvedčenie, že násilie v rodine je vecou výlučne súkromnou a pozorovateľ zvonku by mu mohol len veľmi ťažko porozumieť.

Stotožňujeme sa s názorom Kasanovej, Tomku (2009, s. 6), ktorí tvrdia, že „dieťa, na rozdiel od dospelého je najzraniteľnejším členom v ľudskej spoločnosti“. Najprirodzenejšími ochrancami práv detí sú ich rodičia a príbuzní, teda rodina, ktorej táto úloha vyplýva z prvotnej funkcie. Rodina je primárnym subjektom osobnostného rozvoja všetkých detí. V prípade, ak sú práva dieťaťa v rodine porušované, je nevyhnutný zásah sociálnych pracovníkov orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Duša dieťaťa býva však často zahalená rúškom tajomstva. Ak chceme pomôcť dieťaťu, ktorého práva sú potláčané, treba si uvedomiť, že veci nemusia byť vždy také ľahké, ako sa na prvý

pohľad zdá. Čo môžeme urobiť, je pomáhať im pri riešení otázok, ktoré možno nie sú pre ne až také jasné a zrozumiteľné.

Predkladaná bakalárska práca je zameraná na aktuálne zmeny v rámci legislatívy, ktorá upravuje práva a povinnosti rodičov a detí, ako aj ochranu práv detí a tvorí základný pilier pre prácu sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. V práci taktiež predstavujeme náplň úloh sociálneho pracovníka, pracujúceho na úseku sociálnoprávnej ochrany detí, ako aj na úseku sociálnej kurately a venujeme sa i podľa nás dôležitej činnosti sociálnych pracovníkov - sanácii rodinného prostredia, počas ktorej sociálny pracovník zákonnými prostriedkami a svojou odbornou kvalitou napomáha procesu harmonizácie rodinných vzťahov. Ako uvádzajú Bechyňová, Konvičková (2008, s. 9) „sanáciou rodiny ponúkajú sociálni pracovníci prístup k riešeniu situácie ohrozených detí a ich rodín, ktorého výsledky potvrdzujú, že pomoc dieťaťu prostredníctvom pomoci jeho rodine je cestou, ktorá vedie ku zníženiu počtu detí v zariadeniach ústavnej starostlivosti alebo aspoň ku skracovaniu doby ich pobytu v nich“.

Na začiatku spracovávanía bakalárskej práce sme si stanovili hlavný cieľ, na ktorý sme upriamili našu pozornosť. Prioritným cieľom našej práce bolo metódou obsahovej analýzy objasniť a priblížiť činnosť sociálneho pracovníka na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a tomuto hlavnému cieľu sme následne podrobili čiastkové ciele, uvedené v štvrtej kapitole bakalárskej práce.

Sociálnu prácu na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately považujeme za veľmi dôležitú a významnú a to nielen preto, že výskyt detí, ktoré by potrebovali ochranu svojich práv neustále narastá, ale najmä preto, že negatívne dôsledky zanedbávania starostlivosti o deti rodičmi výrazne ovplyvňujú ďalší psychosociálny vývin dieťaťa. Keď sme začali rozmýšľať, čo položiť na papier, uvedomili sme si, že problematika sociálnej práce na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je veľmi široká a je toho veľa, čo stojí za pozornosť. Pokúsili sme sa teda vybrať tie aspekty, ktoré považujeme za zaujímavé a užitočné v súvislosti s výkonom tejto profesie.

1 PRÁVNÁ ÚPRAVA VZŤAHOV MEDZI RODIČMI A DEŤMI

V tejto kapitole bakalárskej práce sa venujeme objasneniu právneho vzťahu medzi rodičmi a deťmi a teda ich vzájomných práv a povinností. Právnu ochranu rodiny a jej členov primárne garantuje Ústava Slovenskej republiky v článku 41: „Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona.“

Vzťah medzi rodičmi a deťmi je často chápaný do značnej miery ako súkromná záležitosť rodičov. Dieťa však nie je vlastníctvom svojich rodičov. Aj keď sú rodičia oprávnení rozhodovať o podstatných otázkach života maloletého dieťaťa a zároveň sú zodpovední za konanie maloletých detí a napokon aj za výchovu dieťaťa v najširšom zmysle slova, nemôžu sa vo vzťahu k dieťaťu správať ako sa im zapáči. Ak hovoríme o právnom vzťahu medzi rodičmi a deťmi upravenom v zákone č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, znamená to, že dieťa nie je pasívnym objektom výchovného pôsobenia rodičov, ale najmä v závislosti od veku a rozumovej vyspelosti je subjektom tohto právneho vzťahu, a to so všetkými z toho vyplývajúcimi dôsledkami. Právny vzťah medzi rodičom a dieťaťom vzniká na základe objektívnej právnej skutočnosti, teda nezávisle na ľudskej vôli, v okamihu narodenia dieťaťa, avšak niektoré práva a povinnosti vznikajú už v okamihu počatia dieťaťa. (Vlček, Hruběšová, 2006)

1.1 Práva a povinnosti rodičov

Každý, kto je súčasťou rodiny, kto ju spoluutvára má právo na svoje miesto vo vnútri systému, právo na dôstojnosť. Rodičia sú pre dieťa zákonným zástupcom, zastupujú polaritu ponuky a zákazu, vykazujú dieťaťu hranice. V tomto zmysle stelesňujú nepochopiteľnú, ale nad všetkým sa zľutujúcu, mocnejšiu, neodôvodniteľnú autoritu (Prekop, Schweizer, 2008). Rodičia sú základným činiteľom v živote detí, preto zákon o rodine zdôrazňuje výchovný význam správania sa rodičov tak, aby mohli byť príkladom svojim deťom. Právo i povinnosť rodičov vychovávať deti vyplýva zo vzťahu založeného na biologických a spoločenských predpokladoch. Na usmerňovanie konania a správania detí majú rodičia právo použiť vhodné výchovné prostriedky, a to zodpovedajúce veku a stupňu vývoja dieťaťa. Môžu pritom použiť aj primerané tresty, ktorými však nemožno narušiť integritu dieťaťa. Keďže pri výkone rodičovských práv a povinností sú rodičia povinní chrániť záujmy dieťaťa, nesmú používať také výchovné prostriedky, ktorými by ohrozili jeho zdravie, dôstojnosť, duševný, telesný a citový vývoj (Padalová, 2005). „Na nevhodné správanie sa detí, na porušovanie povinností rodičov, vyplývajúcich z ich

rodičovských práv a povinností alebo na zneužívanie ich práv môže každý občan upozorniť a to oznámením orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, obci alebo súdu. Musí však ísť o správanie natoľko závažné, že vyžaduje zásah orgánu štátu, obce, príp. súdu“. (Padalová, 2005, s.75-76)

Inštitút rodičovských práv a povinností prináleží iba rodičovi, ktorý má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu. Obsah rodičovských práv a povinností zahŕňa najmä sústavnú a dôslednú starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj maloletého dieťaťa, zastupovanie maloletého dieťaťa a správu majetku maloletého dieťaťa. Rodičovské práva a povinnosti patria obidvom rodičom. Nositeľom uvedených práv a povinností sa rodič stáva výlučne z titulu existencie vzťahu rodičovstva, bez ohľadu na skutočnosť, či rodičia sú manželia, či spolu žijú alebo nie. Zásah do rodičovských práv a povinností je oprávnený vykonať výlučne súd, ktorý môže výkon rodičovských práv a povinností pozastaviť alebo obmedziť, prípadne môže rodičov zbaviť ich rodičovských práv a povinností. V zásade sa rodič nemôže svojich práv a povinností vzdať, ibaže by sa ich vzdal tým, že dáva súhlas s osvojením dieťaťa. Okamih zániku rodičovských práv a povinností je vymedzený ako deň, keď dieťa nadobudlo spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu alebo inak povedané, plnoletosť. To znamená, že maloleté dieťa dovŕšilo osemnásť rok veku alebo maloleté dieťa staršie ako šesťnásť rokov veku uzavrelo manželstvo. Neplatí to o vyživovacej povinnosti k dieťaťu, táto trvá do času, kým nie je dieťa schopné živiť sa samo. (Vlček, Hrubešová, 2006)

1.2 Práva a povinnosti detí

Deťom po celom svete sa odopierajú práva, ktoré by im umožnili prežiť, plne sa vyvinúť a aktívne sa prejaviť. Myslíme si, že je potrebné, aby sme deťom umožnili potrebný prísun informácií o ich právach, ako aj zabezpečili aktívnu participáciu detí na samotnom procese uplatňovania ich práv. Zároveň je nutné vypestovať u detí taktiež určitý vzťah k povinnostiam, ktoré bezprostredne súvisia s ich právami. Každé dieťa má právo na rodinu, osobnú náklonnosť, opateru a lásku svojich rodičov.

Vargová (2007, s. 5) uvádza, že „od detí, ktorých základné potreby a práva sú potláčané, často veľmi závažným spôsobom nerešpektované, nemožno očakávať, že z nich vyrastú starostliví, ohľaduplní, produktívni dospelí ľudia, ktorí budú rešpektovať práva druhých“.

Starostlivosť, ochrana a úcta k právam detí si vyžaduje zvýšenú pozornosť nielen v našej krajine, ale v každej na svete, pretože deti sú najpočetnejšou minoritou, ktorá je najmenej schopná dožadovať sa rešpektovania svojich práv. Povinnosťou rodičov alebo iných

zákonných zástupcov (pestúnov, učiteľov a pod.) je byť nápomocní pri oboznámení sa detí s ich právami, byť nápomocní pri zvyšovaní právneho vedomia detí a pri výkone ich práv. Deti v každom veku potrebujú informácie o svojich právach a možnostiach ich uplatňovania. Aj Dohovor o právach dieťaťa hovorí, že vlády sa majú snažiť, aby rodiny zostali úplné a zároveň podporovať a radiť rodičom v plnení ich základnej povinnosti, s ohľadom na výchovu a rozvoj ich detí. (Vargová, 2007)

Spôsoby a možnosti vyhľadávania pomoci pri uplatňovaní svojich práv majú deti obmedzené, môžu kontaktovať napr. linku dôvery, môžu sa obrátiť na blízku dospelú osobu (rodič, iný príbuzný), príp. vyhľadať pomoc cudzej dospelaj osoby. Čím skôr je pomoc dieťaťu poskytnutá, tým lepšie. Pri poskytovaní inštitucionálnej pomoci je vhodné, aby dieťa sprevádzala dospelá osoba, optimálne je, aby to boli rodičia, ale môže to byť i výchovný poradca, či učiteľ s vedomím zákonného zástupcu (t.j. rodiča, či orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately). Dieťa však môže vyhľadať pomoc i samo. V prípade potreby má právo žiadať o pomoc akúkoľvek inštitúciu, ktorej podľa právnych predpisov prináleží ochrana práv a právom chránených záujmov dieťaťa. Sú to napr.: školy a školské zariadenia, zdravotnícke zariadenia, polícia, súd, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Dieťa má právo požiadať o túto pomoc i bez vedomia rodičov a menované inštitúcie sú povinné mu ju poskytnúť. Akou formou bude táto pomoc poskytnutá záleží na pracovníkoch inštitúcie. (Špatenková a kol., 2004)

Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine definuje okrem práv detí, aj ich povinnosti v § 43, ako napr.: dieťa je povinné svojim rodičom prejavovať primeranú úctu a rešpektovať ich, ak dieťa žije v domácnosti s rodičmi, je povinné podieľať sa osobnou pomocou na spoločných potrebách rodiny a prispievať na úhradu potrieb rodiny podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov a ďalšie iné povinnosti.

V šiestom až siedmom roku života sa väčšina detí, ale tiež ich rodičov musí vyrovnáť s povinnosťou nástupu dieťaťa do školy. „Deti sú odlúčené od ochranného prostredia domova a sú vystavené nielen zvládnutiu školskej práce, ale tiež zvládnutiu sociálneho prostredia svojich rovesníkov. Ako sa deti a rodičia s touto skutočnosťou vyrovnajú, záleží na komplexnej zrelosti dieťaťa pre školu, ako aj na okolnostiach v rodine a na celkovej vzťahovej situácii“ (Gjuričová, Kubička, 2003, s. 152). Dieťa by malo dostávať povinnosti, primerané svojmu veku a schopnostiam, ktoré môže splniť. Rodičia by mali dovoliť deťom, aby im pomáhali, a tak získali pocit, že sú potrebné, a zároveň si tak mohli cvičiť svoje zmysly, ako aj zručnosti. Rodičia však často nepridávajú svojim deťom žiadne povinnosti, pretože ich považujú za malé, nespohľadivé, s nedostatočnou výdržou. Hoci to

myslia v dobrom, pritom si ani neuvedomujú, že tým dieťaťu upierajú základnú skúsenosť - môcť byť pyšný na seba a na to, čo dokáže. (Prekop, Schweizer, 2003)

1.3 Vzájomná vyživovacia povinnosť rodičov a detí

Rodičov voči deťom – rodičia tu vystupujú ako povinné osoby a dieťa je oprávnenou osobou. Vyživovacia povinnosť trvá dovtedy, kým deti nie sú schopné samé sa živiť. Schopnosť detí samé sa živiť nezávisí od dosiahnutia určitého veku, ale od toho, kedy sa stanú spôsobilé kryť svoje oprávnené potreby. Ak má dieťa predpoklady študovať a rodičia zasa schopnosť a možnosť mu štúdium poskytnúť, sú povinní ho dieťaťu umožniť. Rozsah ich vyživovacích povinností sa určuje podľa toho, aké sú majetkové pomery a príjmy. Prihliada sa i na to, ktorý z rodičov sa stará osobne o dieťa. Práca a osobná starostlivosť, uspokojovanie potrieb dieťaťa môže vyvážiť platby druhého rodiča. Ak sa výživné neposkytuje dobrovoľne, rozhodne o jeho výške súd. Súd rozhodne o výživnom v prípadoch, ak rozvádza manželov, ak rodičia maloletého dieťaťa nežijú spolu a v prípade, ak rodičia žijú spolu, ale jeden z nich si neplní dobrovoľne vyživovaciu povinnosť (Galbavý, Vondráková, 2003). Každý rodič bez ohľadu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové pomery je povinný plniť si svoju vyživovaciu povinnosť v minimálnom rozsahu vo výške 30 % zo sumy životného minima na nezaopatrené neplnoleté dieťa alebo na nezaopatrené dieťa podľa osobitného zákona. (§ 62 zákona č.36/2005 Z.z. o rodine)

Detí voči rodičom – táto povinnosť vzniká deťom, ktoré sú schopné samé sa živiť za podmienok, že rodičia od nich výživné potrebujú (zákonná podmienka). Každé dieťa plní vyživovaciu povinnosť voči rodičom v takom rozsahu, aký zodpovedá pomeru jeho schopností, možností a majetkových pomerov k schopnostiam, možnostiam a k majetkovým pomerom ostatných detí. (§ 66 - § 67 zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine)

„Nevyžaduje sa však, aby dieťa žilo s rodičmi v spoločnej domácnosti a nejde o potreby celej rodiny, ale o potreby vyslovene rodičov a povinnosť dieťaťa sa spravuje jeho zárobkovými možnosťami a je podmienená potrebami rodiča aj v súvislosti s dobrými mravmi. Ak má vyživovaciu povinnosť voči rodičom viac detí, každé z nich je povinné poskytovať výživné podľa svojich schopností a možností“. (Padalová, 2005, s. 121)

2 SOCIÁLNOPRÁVNA OCHRANA DETÍ A SOCIÁLNA KURATELA

V tejto časti práce sa venujeme vymedzeniu základných pojmov, týkajúcich sa sociálnej práce na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ako aj vzniku a novele zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately a tiež priblíženiu konkrétnych opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

2.1 Vymedzenie základných pojmov

Najnovším medzinárodným dokumentom, ktorý vymedzuje chápanie sociálnej práce, sú Závery z Valného zhromaždenia Medzinárodnej federácie sociálnych pracovníkov v kanadskom Montreali z júla 2000, kde bola prijatá nasledovná definícia *sociálnej práce*: „Sociálna práca ako profesia podporuje sociálne zmeny, zlepšuje riešenie problémov v medziľudských vzťahoch, ich delegovanie na ľudí, aby sa oslobodili, a tak rástol ich blahobyt. Využívaním teórií o ľudskom správaní a sociálnych systémoch sociálna práca intervenuje tam, kde sa ľudia dostávajú do interakcie so svojím prostredím. Princípy ľudských práv a sociálnej spravodlivosti sú základom sociálnej práce.“ (Tokárová a kol., 2003, s. 279)

Ako uvádza Macková (2001) sociálne právo v objektívnom zmysle slova predstavuje súčasť právneho poriadku, súbor právnych noriem osobitného charakteru a v subjektívnom zmysle slova ho možno chápať ako právo jednotlivca na plnenie zo strany štátu.

Pod pojmom dieťa sa rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako osemnásť rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr. (čl.1 Dohovoru o právach dieťaťa)

Sociálnoprávna ochrana detí je „súbor opatrení na zabezpečenie ochrany dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho a ktorá rešpektuje jeho najlepší záujem podľa medzinárodného dohovoru, výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí, náhradného prostredia dieťaťa, ktoré nemôže byť vychovávané vo vlastnej rodine“. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately definuje sociálnu kuratelu ako „súbor opatrení na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby a poskytovanie pomoci v závislosti od závažnosti poruchy a situácie, v ktorej sa nachádza dieťa alebo plnoletá fyzická osoba“. (§1 zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately)

„Kuratívna sociálna práca sa chápe ako sociálna terapia, resp. širšie ako sociálna intervencia. Efektívny výkon tohto druhu sociálnej práce predpokladá vytvorenie adekvátnych materiálnych a časových podmienok a kvalifikovaných sociálnych pracovníkov.“ (Longauer, Selická, Vanková, 2006, s. 75)

2.2 Vznik zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele

Problematika sociálnoprávnej ochrany detí bola v právnom poriadku Slovenskej republiky kodifikovaná zákonom č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 1. septembra 2005. Tento zákon zaručuje vykonávanie opatrení voči každému dieťaťu, ktoré sa nachádza na území Slovenska. Všetky ustanovenia zákona dôsledne dodržiavajú ochranu práv detí. Právna úprava zavádza pojem mladý dospelý (plnoletá fyzická osoba do 25 rokov veku, ktorá má na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt) a to z dôvodu, že z pohľadu potreby vykonávať opatrenia sociálnej prevencie a sociálnu kuratelu je práve táto veková skupina mladých ľudí považovaná odborníkmi za rizikovú. Mladým dospelým a problémom spojených s ich osamostatňovaním je preto v zákone venovaná osobitná pozornosť.

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele zavádza aj opatrenia primárnej sociálnej prevencie, zamerané na vykonávanie opatrení na predchádzanie a odstraňovanie príčin vzniku sociálnopatologických javov. Opatrenia primárnej prevencie sú adresované najmä deťom a rodinám. Výrazné zmeny spočívajú najmä v úprave povinností ponúknuť psychologickú pomoc dieťaťu, ktorého rodičia sa rozvádzajú, v rozšírení možností pomoci ohrozeným deťom, rodinám aj plnoletým fyzickým osobám, v podrobnejšej úprave výchovných opatrení a ich výkonu, v zavedení inštitútu sociálnej kurately, v novej úprave výkonu opatrovníctva a poručníctva, v pomoci maloletým bez sprievodu (dieťa, ktoré nie je občanom Slovenskej republiky a nachádza sa na území Slovenskej republiky bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by dieťa mohlo byť zverené do osobnej starostlivosti), ako aj v novej úprave opatrení na zabezpečenia náhradného rodinného prostredia, vrátane úpravy vnútroštátnych pravidiel vo veciach medzištátneho osvojenia detí a zapojenia akreditovaných subjektov do sprostredkovania náhradnej rodinnej starostlivosti. Ustanovuje sa, okrem iného, aby orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nepretržite vykonával potrebné opatrenia na ochranu života, zdravia a priaznivého vývinu dieťaťa. (Prikryl, 2006)

2.3 Novela zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately

Dňom 1. januára 2009 nadobudol účinnosť (s výnimkou niektorých ustanovení) zákon č. 466/2008 Z.z., ktorým sa mení, resp. dopĺňa zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Novelou sa dopĺňajú opatrenia na celkové zlepšenie podmienok v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti, výkonu súdnych rozhodnutí v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, opatrenia na predchádzanie a riešenie krízových situácií v rodine vykonávané v rodinnom a náhradnom rodinnom prostredí. Zároveň sa rozširuje spektrum a možnosti sociálnej kurately detí. Hlavným cieľom novely je rozšírenie a skvalitnenie doterajšieho výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately so zachovaním primárneho cieľa, ktorým je zabezpečenie ochrany dieťaťa nevyhnutnej pre jeho blaho. (Mediálne oddelenie MPSVR SR, 2008)

K najpodstatnejším novelizačným bodom patrí úprava výslovného zákazu používania trestných činov, resp. fyzických trestov na dieťati a iných hrubých alebo ponižujúcich foriem zaobchádzania a foriem trestania dieťaťa, ktoré mu spôsobujú alebo môžu spôsobiť fyzickú alebo psychickú ujmu. Opatrenia na predchádzanie a riešenie problémových, krízových a konfliktných situácií v rodinách a náhradných rodinách spočívajú v rozšírení o mediáciu ako odbornú metódu na uľahčenie riešenia konfliktných situácií v rodine, o špeciálne metódy práce na pomoc deťom a plnoletým fyzickým osobám, ktoré sa stali obeťami obchodovania, ako aj o poradensko - psychologickú pomoc rodinám pri krízových situáciách a o rozšírenie možností pomoci deťom s poruchami správania. Ďalšou významnou zmenou, ktorú novela priniesla je nové výchovné opatrenie – uloženie povinnosti dieťaťu podrobiť sa odbornej diagnostike v špecializovanej ambulatnej starostlivosti, ak je to potrebné na uplatnenie primeraného opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a diagnostiku nemožno zabezpečiť iným vhodným spôsobom. Novelizácia zákona tiež spočíva v zabezpečení účasti rodičov alebo osoby, ktorá sa o dieťa osobne stará, na výchovnom alebo na sociálnom programe, v skvalitnení sprostredkovania náhradnej rodinnej starostlivosti - v zavedení okolností, ktoré vylučujú splnenie účelu osvojenia dieťaťa (preukázateľný nesúhlas dieťaťa s osvojením, zdravotný stav vyžadujúci sústavnú starostlivosť, vek dieťaťa, ktorý je blízky plnoletosti). Súčasťou novely je i príprava fyzickej osoby na náhradnú rodinnú starostlivosť, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti, príp. fyzickej osoby, ktorá podala návrh na zverenie dieťaťa do náhradnej osobnej starostlivosti, ak prejaví o prípravu záujem, ako aj informačné poradenstvo v rozsahu minimálne tri hodiny pre fyzické osoby, ktoré majú

záujem, aby sa dieťa opakovane zdržiavalo mimo detského domova. (Kovalančíková, 2008)

2.4 Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa vykonávajú pre dieťa, plnoletú fyzickú osobu, rodinu, skupinu a komunitu najmä prostredníctvom sociálnej práce, metódami, technikami a postupmi zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a poznatkom o stave a vývoji sociálnopatologických javov v spoločnosti. Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa vykonávajú v prirodzenom rodinnom prostredí, v náhradnom rodinnom prostredí, v otvorenom prostredí, v prostredí utvorenom a usporiadanom na výkon opatrení podľa tohto zákona (§ 3 - § 4 zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele). Opatreniami sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa sociálny pracovník snaží predchádzať vzniku krízových situácií v rodine, a to organizovaním, resp. sprostredkovaním aktivít a účasti na programoch, tréningoch a aktivitách zameraných na podporu plnenia rodičovských práv a upevňovanie vzťahu medzi rodičmi a deťmi, organizovaním, resp. sprostredkovaním účasti na programoch a aktivitách zameraných na predchádzanie sociálnopatologickým javom, ako aj sprostredkovaním kultúrnych, záujmových a iných aktivít zameraných na podporu vhodného využívania voľného času detí (§ 10 zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele). Myslíme si, že na sociálnych pracovníkoch, ktorí majú v kompetenciách vykonávať tieto opatrenia leží obrovská zodpovednosť za riešenie prípadu, ktorá sa neustále zvyšuje, no napriek tomu sú kompetencie obmedzené neúmernym množstvom klientov na jedného sociálneho pracovníka a tým samozrejme aj nedostatkom času venovať sa každému klientovi v plnej miere.

Ak sa rodičia rozvádajú, je v kompetenciách sociálneho pracovníka oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, sprostredkovať dieťaťu a rodičom sociálne poradenstvo, rodičom odporučiť psychologickú pomoc v záujme obnovy manželského spoluzitia, a tiež zabezpečiť dieťaťu potrebnú psychologickú pomoc aj po rozvode. (§ 11 zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele) Častým následkom rozvodu manželstva je zhoršená výkonnosť dieťaťa v škole i zhoršený prospech. Všetky stresové situácie, ktorým je dieťa vystavené, môžu viesť nielen k poruchám vývoja osobnosti, ale v niektorých prípadoch k antisociálnemu správaniu a k páchaniu trestnej činnosti. V takýchto prípadoch sa dieťa opakovane dostáva do rúk súdnych znalcov, psychológov, sociálnych pracovníkov. (Matějček, Dytrych, 2002)

3 VÝKON SOCIÁLNEJ PRÁCE SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV NA ODDELENÍ SOCIÁLNOPRÁVNEJ OCHRANY DETÍ A SOCIÁLNEJ KURATELY

V tejto kapitole bakalárskej práce pojednávame o jednotlivých úlohách sociálnych pracovníkov pracujúcich na úseku sociálnoprávnej ochrany detí a na úseku sociálnej kurately. Venujeme sa tiež podľa nás najdôležitejšej úlohe sociálnych pracovníkov a teda sanácii rodinného prostredia.

3.1 Úlohy sociálneho pracovníka na úseku sociálnoprávnej ochrany detí

Pojem sociálnoprávnej ochrany detí spočíva najmä vo výkone opatrovníctva a poručníctva, v poskytovaní osobnej ochrany deťom, ktoré nie sú v starostlivosti svojich rodičov, vo výchovnej a poradenskej činnosti. Sociálnoprávna ochrana zahŕňa najmä preventívnu, vyhľadávaciu a výchovnú činnosť. Výkonom činností sociálnoprávnej ochrany detí je v rámci kompetencií Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, konkrétne oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Nadriadeným orgánom je Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

Jednou z dôležitých úloh sociálneho pracovníka pracujúceho na úseku sociálnoprávnej ochrany detí je sprostredkovanie náhradného rodinného prostredia. Prioritou pre všetky deti je vyrastať v úplnej a harmonickej rodine. „Tradične sa pojem rodinná starostlivosť spája s prirodzenými rodinnými zväzkami a vzájomnou zodpovednosťou členov rodiny, predovšetkým rodičov voči svojim nezaopatreným deťom. Rodinnú starostlivosť možno ponímať ako niečo prirodzené, patriace do súkromnej sféry jedinca a jeho rodiny. Keď však rodinná starostlivosť zlyháva, trpia tým najmä deti“ (Repková, 2007, s. 7). Pod náhradnou starostlivosťou rozumieme viacero osobitne usporiadaných na seba nadväzujúcich a vzájomne sa podmieňujúcich dočasných opatrení, ktoré nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch, ak ju rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť. Náhradná starostlivosť môže vzniknúť len rozhodnutím súdu a jej obsah tvoria práva a povinnosti vymedzené zákonom alebo súdnym rozhodnutím. Je to: zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby než rodiča (náhradná osobná starostlivosť), pestúnska starostlivosť a ústavná starostlivosť. Súd vždy prihliada na záujem maloletého dieťaťa a volí najvhodnejšiu formu náhradnej starostlivosti pre dieťa (§ 44 zákona č.36/2005 Z.z. o rodine). Napriek tomu, že mnohí odborníci v oblasti náhradnej starostlivosti a výchovy často až hyperbolicky charakterizujú nereálne predstavy

žiadateľov, je nepopierateľné, že predstavy záujemcov o rodičovstvo a možnosti vybrať si dieťa podľa svojich predstáv sa diametrálne rozchádzajú. Na jednej strane stojí dieťa, ktoré (aj keď nie je žiadateľom) potrebuje rodičov, a na druhej strane sú rodičia, ktorí žiadajú, potrebujú a chcú dieťa. (Škoviera, 2007)

Sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti na účely zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele je: *vedenie prehľadu detí*, ktorým treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť, *evidencia žiadostí fyzických osôb*, ktoré majú záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, o zapísanie do zoznamu žiadateľov o náhradnú rodinnú starostlivosť (ďalej len „zoznam žiadateľov“), *príprava, posúdenie a odporúčanie fyzickej osoby* na zapísanie do zoznamu žiadateľov, *rozhodovanie o zapísaní fyzickej osoby*, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, do zoznamu žiadateľov, *vedenie zoznamu žiadateľov*, *sprostredkovanie nadviazania osobného vzťahu medzi dieťaťom*, ktorému treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť, *a žiadateľom* o pestúnsku starostlivosť alebo o osvojenie (ďalej len „žiadateľ“). Pracovníci orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately musia poskytnúť dieťaťu, ktorému treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť, sociálne poradenstvo, informácie o účinkoch náhradnej rodinnej starostlivosti a psychologickú starostlivosť spôsobom primeraným veku a rozumovej vyspelosti dieťaťa. Ak je orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately známa fyzická osoba, ktorá má k dieťaťu blízky vzťah, môže takú osobu, ak je to vhodné a účelné, prizvať k príprave dieťaťa na náhradnú rodinnú starostlivosť. O príprave dieťaťa na náhradnú rodinnú starostlivosť vypracovávajú pracovníci sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately Správu o príprave dieťaťa na náhradnú rodinnú starostlivosť, ktorá obsahuje najmä informácie o poskytnutí sociálneho poradenstva dieťaťu, o účinkoch náhradnej rodinnej starostlivosti, o zohľadnení jeho názorov a želaní a odporúčanie formy náhradnej rodinnej starostlivosti. (§ 33 zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele)

Príprava na náhradnú rodinnú starostlivosť fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, sa vykonáva v rozsahu najmenej 26 hodín, buď individuálnou formou, skupinovou formou alebo kombináciou individuálnej a skupinovej formy. Na účely prípravy na náhradnú rodinnú starostlivosť subjekt vykonávajúci túto prípravu zriaďuje tím na prípravu fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom (ďalej len „tím“). Najmenej jeden člen tímu musí mať vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore psychológia (§ 38 zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele). Rola psychológa je nezastupiteľná

a začína výberom vhodných žiadateľov. Výsledkom výberu je návrh niekoľkých manželských párov alebo samo žiadateľov, z ktorých budú členovia tímu vyberať tých najvhodnejších. Psychológ by mal mať pri výbere k dispozícii tiež dokumentáciu dieťaťa, z ktorej bude mať predstavu o rodinnom prostredí, o osobnostných charakteristikách a zdravotnom stave rodičov, ako aj o psychomotorickom a zdravotnom vývoji dieťaťa. (Gabriel, Novák, 2008)

Ďalšou dôležitou úlohou, ktorú vykonávajú v prevažnej miere pracovníci na úseku sociálnoprávnej ochrany detí, je výkon *funkcie kolízneho opatrovníka*, a teda zastupovanie maloletého dieťaťa. Rodičia zastupujú maloleté dieťa pri právnych úkonoch, na ktoré nie je spôsobilé. Žiaden z rodičov nemôže zastupovať svoje maloleté dieťa, ak ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom. Rodičia nemôžu zastupovať svoje maloleté deti v konaniach, v ktorých sú účastníkmi rodičia aj deti. V takomto prípade súd ustanoví maloletému dieťaťu opatrovníka, ktorý ho bude v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať (*kolízny opatrovník*). (§ 31 zákona č.36/2005 Z.z. o rodine)

Sociálni pracovníci na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávajú funkciu kolízneho opatrovníka dieťaťa podľa osobitného predpisu, poskytujú dieťaťu, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, sociálne poradenstvo a pomoc na odstránenie alebo zmiernenie dôsledkov rozporu záujmov medzi rodičmi dieťaťa alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa, a dieťaťom alebo medzi deťmi navzájom, najmä využitím vhodných opatrení. Aktívne sa zúčastňujú na základe splnomocnenia súdnych konaní, podávajú návrhy súdu na výkon predbežného opatrenia, na nariadenie ústavnej výchovy, obmedzenie alebo pozbavenie rodičovských práv.

Pracovníci sociálnoprávnej ochrany detí pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa zisťujú rodinné pomery, bytové pomery a sociálne pomery dieťaťa na účely rozhodnutia súdu. Na základe zistení sociálni pracovníci podávajú súdu návrh na úpravu výkonu rodičovských práv a povinností, najmä navrhujú, komu má súd zveriť dieťa do starostlivosti a ako má každý z rodičov prispievať na jeho výživu. Ak sa zisťuje názor dieťaťa, musia pracovníci sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately poskytnúť dieťaťu potrebnú pomoc na uľahčenie priebehu zisťovania jeho názoru na vec, a to v prostredí vhodnom alebo utvorenom na tento účel. (§ 20 - § 21 zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele).

3.2 Úlohy sociálneho pracovníka na úseku sociálnej kurately

Sociálni pracovníci na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zabezpečujú sociálnu kuratelu vykonávaním opatrení pre maloletého, ktorý sa dopustil trestného činu, pre mladistvého páchatel'a trestnej činnosti alebo podozrivého zo spáchania trestného činu, pre dieťa, ktoré sa dopustilo priestupku, alebo je členom skupiny, ktorá ho svojim negatívnym vplyvom ohrozuje, pre dieťa závislé od drog alebo hazardných hier, internetu, počítačových hier a iných hier, dieťa, u ktorého sa prejavujú poruchy správania zanedbávaním školskej dochádzky, útekmi z domu alebo zo zariadenia, v ktorom je umiestnené, pre dieťa, ktorého krátkodobé správanie vyžaduje pre svoju závažnosť alebo neprimeranosť pomoc. (§ 16 zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele)

Pracovníci sociálnej kurately vypracovávajú „plán sociálnej práce s dieťaťom a rodinou“ a podľa tohto plánu pri výkone opatrení sociálnej kurately postupujú. Ak je pri zabezpečení sociálnej kurately detí potrebné spolupôsobenie iných subjektov – samospráva, akreditovaný subjekt, plní sociálny kurátor úlohu koordinátora. Kurátor pre deti plní úlohy v trestnom konaní, tzn. že sa zúčastňuje na výsluchoch maloletých a mladistvých a na súdnych pojednávaníach v rámci trestného konania. Na súde môže podávať návrhy, klásť maloletým a mladistvým otázky, má právo na záverečné slovo. Sú zriadené i pohotovostné služby pre kurátorov, aby po celých 24 hodín boli k dispozícii. Sociálny kurátor ďalej zisťuje a oznamuje orgánom činným v trestnom konaní a súdu dôležité skutočnosti o vývine mladistvého, životných udalostiach, ktoré ovplyvnili jeho správanie, o vzťahoch v rodine, v škole, o jeho rodinných pomeroch, o rodinnom a sociálnom prostredí, udržiava písomný kontakt a osobný kontakt s mladistvým počas výkonu trestu odňatia slobody, výkonu ochrannej výchovy, spolupôsobí pri jeho prevýchove a riešení jeho osobných problémov, rodinných a sociálnych problémov, taktiež sa podieľa na príprave mladistvého na prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby a z výkonu ochrannej výchovy, pôsobí na rodinné prostredie mladistvého a pripravuje rodinu na návrat mladistvého do rodiny. Kurátor pomáha mladistvému po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby a z výkonu ochrannej výchovy, najmä pri uľahčení návratu do rodiny, hľadani možností pokračovať v ďalšej príprave na povolanie, pri hľadaní vhodného zamestnania. Ďalej poskytuje pomoc a ochranu mladistvému a plní úlohy v priestupkovom konaní, spolupracuje so zariadením, v ktorom dieťa vykonáva ústavnú starostlivosť, ochrannú výchovu alebo výchovné opatrenie. U závislých maloletých a mladistvých sa ich snaží motivovať k liečbe, udržiava

kontakt s dieťaťom počas liečby a resocializácie a pomáha dieťaťu po návrate zo zariadenia na liečbu závislostí alebo z resocializačného strediska. Súčasťou sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou je aj zapájanie dieťaťa do výchovných skupinových programov, sociálnych skupinových programov alebo výchovnorekreačných skupinových programov, organizovaných alebo sprostredkovaných sociálnymi kurátormi, vykonávaných ambulantnou formou, celodennou formou alebo pobytovou formou. Účelom týchto programov je najmä odborné pôsobenie na odstránenie alebo zmiernenie problémov v správaní dieťaťa alebo jeho porúch správania, na rozvoj sociálnych zručností, na získanie potrebných spoločenských návykov, hygienických návykov a na zabezpečenie vhodného využitia voľného času dieťaťa. Ak je to vhodné alebo účelné, možno ponúknuť účasť na programe rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa. (§ 17 zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately)

Myslíme si, že spojenie práce s deťmi a rodičmi je významné, pretože sa môže stať, že ak sa dieťa po drobných posunoch a zmenách k lepšiemu, ktoré nastanú vo výchovnorekreačnom pobyte, vracia späť do domáceho prostredia, teda k rodičom, mnohí z nich nie sú pripravení pozitívne zmeny ich detí prijať. Nakoľko novelizácia zákona priniesla rozšírenie kompetencií sociálneho kurátora, pokladáme za dôležité, v súvislosti s realizovaním a zúčastnením sa na výchovnorekreačných táboroch pre deti, zvýšenie počtu sociálnych kurátorov na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

3.3 Sanácia rodinného prostredia

Satir (2007, s. 32) definuje rodinu ako „sociálnu skupinu tvorenú dospelými jedincami oboch pohlaví, pričom partneri žijú pod jednou strechou a udržujú sociálne akceptovateľný sexuálny vzťah“. Súčasťou rodiny sú deti - splodené, či prijaté dospelými partnermi. Táto skupina jedincov tvorí sociálnu inštitúciu, ktorú drží po hromade niekoľko vzájomne sa posilňujúcich funkcií: sexuálna, reprodukčná, ekonomická, sociálna a kultúrna funkcia.

Chceme podotknúť na skutočnosť, že v súčasnosti vzrastá význam práce sociálnych pracovníkov na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktorých prvoradou povinnosťou by mala byť sanácia prirodzeného rodinného prostredia. Na dôležité súvislosti poukazuje Levická (2004a, s. 145) tvrdením, že „problémové rodiny vychovávajú problémových členov a tým prispievajú k znehodnocovaniu ich ľudskej podstaty, ktorá potom inklinuje k zločinu, duševným poruchám, alkoholizmu, drogovej závislosti, chudobe, terorizmu a k mnohým ďalším sociálnym problémom“. Matoušek a kol. (2003b, s. 196) stotožňuje podporu rodiny so sanáciou rodiny, teda vymedzuje ju ako

„postupy podporujúce fungovanie rodiny. V súčasnosti v západných krajinách prevažuje názor, premietajúci sa i do praxe sociálnej práce, že sanácia rodiny by mala byť metódou prvej voľby u väčšiny prípadov.“

„Sanácia rodiny je súbor opatrení sociálnoprávnej ochrany, sociálnych služieb a ďalších opatrení a programov, ktoré sú poskytované prevažne rodičom dieťaťa a dieťaťu, ktorého sociálny, biologický a psychologický vývoj je ohrozený. Dôsledkom neriešenej alebo akútnej situácie ohrozenia dieťaťa môže byť jeho umiestnenie mimo rodiny. Základným princípom sanácie rodiny je podpora dieťaťa prostredníctvom pomoci jeho rodine.“ Cieľom sanácie je predchádzať, zmierniť alebo eliminovať príčiny ohrozenia dieťaťa a poskytnúť rodičom i dieťaťu pomoc a podporu k zachovaniu rodiny ako celku. Konkrétne ide o činnosti smerujúce k odvráteniu možnosti odobratia dieťaťa z rodiny, k realizácii kontaktov dieťaťa s rodinou v priebehu jeho umiestnenia alebo k umožneniu jeho bezpečného návratu späť domov. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 18)

Klientom sanácie je celá rodina ako interakčný systém ohrozený nepriaznivou sociálnou situáciou, izolovanosťou, zvýšenou mierou stresu, frustráciou rodičov a ich výchovnou neskúsenosťou, ktorá má priamy dopad na dieťa. Pri sanácii rodiny je potrebné mať na mysli, že budú existovať i situácie, kedy bude najlepším spôsobom pomoci aspoň dočasné oddelenie dieťaťa od rodičov. V záujme dieťaťa je nutné, aby doba, počas ktorej bude v inštitúcii alebo v inej prechodnej forme inštitucionálnej starostlivosti, nebola prázdny časom v živote dieťaťa a jeho rodiny. Mala by byť od prvých momentov využitá ku znižovaniu citovej deprivácie dieťaťa, vznikajúcej oddelením od rodiny a ku kvalitatívnym zmenám v postojoch rodičov a ich rodinných a sociálnych podmienok. (Bechyňová, Konvičková, 2008)

Sanácia rodiny je náročná i z hľadiska množstva používaných metód. Sociálny pracovník, musí ovládať všetky potrebné metódy a techniky. Pri svojej práci využíva bežné metodické postupy (rozhovor, pozorovanie, analýza prostredia, diagnostika), špecifické spôsoby, metódy a techniky profesionálneho konania (mediácia, facilitácia, negociácia, interpretácia, konfrontácia, ventilácia, reflexia, persúázia), metódy orientované na podporu a povzbudzovanie, komunikačný tréning, nácvik sociálnych zručností, relaxačné techniky, rodinný monitoring, techniku paradoxov, techniku ilúzií, modelovanie a hranie rolí, Satirovej metódu rodinnej rekonštrukcie, rodinná mapa, genogram, rodičovské diskusné a svojpomocné skupiny, detské terapeutické skupiny, vrstovnícke skupiny pre deti a mládež, peer – programy a pod. (Mydlíková, Gabura, Schavel, 2005). Pri sanácii rodinného prostredia považujeme za dôležité a bezpodmienečné posudzovanie funkčnosti rodiny.

Podľa Matouška a kol. (2003a, s. 190) si posudzovanie funkčnosti rodiny vyžaduje „priamy kontakt sociálneho pracovníka s rodinou, čas a znalosti, ktoré sa dajú získať iba tréningom“. Jedným z prvoradých záujmov dieťaťa je vyrastať vo funkčnej rodine, čo znamená, že hlavným spôsobom riešenia situácie dieťaťa v rodine má byť ozdravenie rodinného prostredia, teda jeho sanácia. V praxi sociálnych pracovníkov však doposiaľ pretrváva zameranie sa na deficity v rodine: zisťuje sa, ktoré zákonné povinnosti si rodičia neplnia, prečo sa nechcú, resp. nevedia o dieťa postarať a pod. Sústavná práca s problémovými rodinami si vyžaduje, aby sa jeden kvalifikovaný sociálny pracovník súčasne zaoberal niekoľkými rodinami a venoval sa im v prípade potreby i niekoľko mesiacov. (Matoušek a kol., 2003a)

Pracovníci sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately môžu aj bez súhlasu rodičov alebo dieťaťa uskutočňovať sociálne šetrenie v mieste bydliska rodiny, získavať a zhromažďovať informácie o dieťati a o starostlivosti rodičov o neho v škole, u detského lekára, u zamestnávateľa rodičov, príp. od ďalších inštitúcií, ktoré s rodinou alebo s dieťaťom prichádzajú vo svojej práci do kontaktu. Tieto informácie získavajú prevažne telefonickými rozhovormi, či písomnými správami, záleží na individuálnom rozhodnutí každého konkrétneho pracovníka inštitúcie. Ak získajú informácie, ktoré považujú za ohrozujúce pre dieťa, majú právo, resp. povinnosť podať súdu návrh na konkrétne opatrenie. (Bechyňová, Konvičková, 2008)

Ako už vyplýva z hore uvedeného, v rámci sociálnoprávnej ochrany rodiny a detí, môžeme sanáciu rodinného prostredia považovať za prvoradý cieľ, resp. nutnosť pri práci sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Obnovovať prirodzené rodinné prostredie dieťaťa je možné prevenciou, ako aj aktívnou terénnou sociálnou prácou, prostredníctvom ktorej by sa sociálni pracovníci mali snažiť udržať a upevniť vlastnú biologickú rodinu dieťaťa. Ak to však nie je možné, pretože práva dieťaťa v rodine sú ohrozené, dieťa sa cíti utláčané alebo iným spôsobom obmedzované, pokladáme za dôležité, aby sociálni pracovníci hľadali čo najvhodnejšiu formu náhradnej rodinnej starostlivosti. Naďalej je však potrebné pokračovať v sociálnej práci s rodinou, teda intenzívne sanovať, stabilizovať rodinu a pracovať na skorom návrate dieťaťa. Práca s biologickou rodinou zostáva stále prvoradou úlohou. Z uvedeného dôvodu je potrebné vyzdvihnúť celkovú potrebu práce sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

4 METODIKA PRÁCE

V tejto časti bakalárskej práce sa venujeme vymedzeniu metodologických východísk práce, prieskumným otázkam, prieskumnému súboru a časovému harmonogramu, pričom prioritou pre nás v prieskume je objasniť činnosť sociálneho pracovníka na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a na základe toho zistíme faktory, resp. javy, ktoré sú podnetom ku práci sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Ďalej zistíme mieru komunikácie sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s odborníkmi z iných pomáhajúcich profesií, ako aj ochotu rodičov spolupracovať s inštitúciami pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

4.1 Cieľ práce

Hlavným cieľom prieskumu je objasniť a priblížiť činnosť sociálneho pracovníka na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Špecifikovaním hlavného cieľa sme dospeli k nasledovným čiastkovým cieľom:

C1: Identifikovať javy, ktoré sú podnetom ku činnosti sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

C2: Zistiť mieru spolupráce sociálnych pracovníkov s odborníkmi z iných pomáhajúcich profesií, ako aj ochotu rodičov spolupracovať s inštitúciami pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

4.2 Prieskumné otázky

O1: Je spúšťacím javom pre prácu sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately výskyt sociálnopatologických prejavov správania v rodine?

O2: Spolupracujú sociálni pracovníci pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s odborníkmi z iných pomáhajúcich profesií pri každom individuálnom prípade?

O3: Sú rodičia detí ochotní spolupracovať s inštitúciami pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately?

Keďže sa nám k podnetným javom pre prácu sociálneho pracovníka oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ku spolupráci sociálnych pracovníkov s inými odborníkmi v pomáhajúcich profesiách pri každom individuálnom prípade, ako aj

k ochote rodičov spolupracovať s inštitúciami pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nepodarilo nájsť dostačujúci empirický materiál, ktorý by nám poslužil ako podklad pre formuláciu hypotéz, uvádzame prieskumné otázky.

4.3 Prieskumná metóda

V záujme dosiahnutia stanovených cieľov a zodpovedania prieskumných otázok sme použili nasledovnú metódu:

Obsahová analýza

Obsahová analýza je metóda založená na skúmaní obsahov, a to materiálov (dokumentov), ktoré vznikli z iných ako výskumných cieľov, sú teda samotným výskumným procesom nemeniteľné a neovplyvniteľné. Tak je možné spracúvať rôzne materiály, či výsledky inštitucionálnych šetrení. „Podstatou obsahovej analýzy je preskúmať obsah komunikácie prostredníctvom systému vytvorených kategórií, v ktorých je zjednodušene vyjadrený predmet obsahovej analýzy a sú určené jednotky merania“ (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001, s. 133). Ako uvádza Ferjenčík (2000) v obsahovej analýze môžu byť kategórie usporiadané do hierarchického systému. Jeho osnovu tvorí niekoľko základných všeobecných kategórií. Dôležitý nie je ani tak ich počet ako to, či skutočne reprezentujú to, čo chceme zachytiť, či skúmať.

Kategórie možno vytvárať až vtedy, keď celý materiál, ktorý je predmetom analýzy, je k dispozícii a výskumník je s ním dôkladne oboznámený. Z toho vyplýva potreba tvorby kategórií „na mieru“ materiálu. „Kategórie by sa mali operacionalizovať do podoby analytických jednotiek, napr. pojmy, slová, vety, myšlienky, motívy, emócie a pod. Záznamová jednotka je prvkom analyzovaného obsahu, ktorý je charakterizovaný začlenením do určitej kategórie“ (Kollárik, Sollárová a kol., 2004, s. 18-19). Ferjenčík (2000, s. 186) hovorí o „štyroch jednotkách analýzy a to: slovo (symbol), téma, osoba (charakter) a štvrtú jednotku predstavujú odstavce a položka“.

V našom prípade sme skúmali obsah prípadových štúdií prostredníctvom vytvorených piatich kategórií, pričom sme si za jednotku analýzy stanovili tému.

4.4 Prieskumný súbor

Výberový súbor pozostáva z piatich prípadových štúdií (viď Prílohy A-E), ktoré reprezentujú konkrétne prípady klientov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Nositelia príbehov a ich rodinní príslušníci pochádzajú z radov klientov, ktorí sa

obrátili so svojím problémom na sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo sa s nimi pracovalo na podnet iných inštitúcií. Prípady sú autentické, avšak bez uvedenia osobných údajov klientov preto, aby sme zachovali ich anonymitu.

Pre zaujímavosť uvádzame a vymedzujeme základný rozdiel medzi dvoma príbuznými pojmami, akými sú prípadová štúdia a kazuistika. Pod pojmom *prípadová štúdia (case study)* chápe Levická (2004b, s. 14) „súhrnne spracovanú správu o konkrétnom prípade klienta, ktorý sa ocitol v sociálnej kolízii a na jej riešenie vlastnými silami nestačí. Správa obsahuje konkrétne údaje o klientovi, jeho rodine, vzdelaní a pod.“

Kazuistika (case story) je „vedeckým spracovaním konkrétneho prípadu“. Mnohé vedné disciplíny sa v posledných rokoch opierajú o zistenia, ktoré vychádzajú práve z kazuistiky, ako metódy vedeckého poznávania sociálnej reality, cieľom ktorej je vedecké zovšeobecnenie informácií získaných systematickou analýzou jednotlivých prípadových štúdií. (Levická, 2004b, s. 7)

Zámerom rozboru nami vybraných prípadov je dosiahnutie stanovených cieľov práce. Pokúsili sme sa nájsť v osudoch klientov to, čo mali spoločné, resp. to, čím sa odlišovali. Tieto zhody, ako aj rozdiely sme premietli v analýze výsledkov prieskumu (viď Príloha F).

4.5 Prieskumný plán

Prieskum sme vykonali v nasledovných etapách:

- vymedzenie cieľov prieskumu: november 2009
- stanovenie prieskumných otázok: december 2009
- teoretická príprava: september – december 2009
- výber prieskumnej vzorky: október 2009
- voľba metódy a metodík prieskumu: november 2009
- spracovanie podkladov a materiálov potrebných k uskutočneniu zvolenej metódy: október – december 2009
- realizácia prieskumu metódou obsahovej analýzy: január – február 2010
- spracovanie výsledkov prieskumu: február 2010
- interpretácia a vyhodnotenie prieskumu: marec 2010

5 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV PRIESKUMU

V tejto časti bakalárskej práce sa venujeme interpretácii zistených údajov a skutočností, ktoré nám vyplynuli z prieskumu, a teda zodpovedaniu na stanovené prieskumné otázky.

5.1 Analýza zistených skutočností

Použitím metódy obsahovej analýzy sme zistili, že v uvedených prípadových štúdiách sa opakovali zistenia, ktoré prehľadne analyzujeme v nasledovných kategóriách:

- *Narušené rodinné prostredie (narušený vzťah rodič – dieťa).*

Rodinné vzťahy môžeme chápať ako „kontakty medzi jednotlivými členmi rodiny, predovšetkým medzi manželskými partnermi, rodičmi a deťmi a medzi súrodencami navzájom“. Všetci ľudia túžia po ideálnom harmonickom rodinnom prostredí napriek tomu, že sa v mnohých rodinách objavujú konflikty, ktoré spôsobujú rozpory v rodinných vzťahoch. (Kozlíková, 2005, s. 10)

Vyššie uvedený indikátor sa opakoval vo všetkých piatich prípadových štúdiách: V štyroch prípadoch sa vyskytovalo u klientov nevhodné, drzé alebo provokatívne správanie voči rodičom, nerešpektovanie napomínania, dohovárania rodičov a teda celkové neuznávanie rodiča ako autority. Aj keď sa na krátky čas zlepšil vzťah rodič – dieťa, zmena trvala len krátkodobo a svoj účel nesplnila v žiadnom z uvedených prípadov.

V prvom a treťom prípade sa nám vyskytlo zlé znášanie rodičovských hádok zo strany ich detí. V oboch prípadoch vyrastali klienti v konfliktnom prostredí, kde si rodičia riešili svoje vlastné spory prostredníctvom detí. Dokonca v treťom prípade sa otec klienta pokúšal vyhrázať svojmu synovi, pričom chcel dosiahnuť vyňatie dieťaťa zo starostlivosti jeho matky. V druhej prípadovej štúdií môžeme taktiež hovoriť o narušenom vzťahu medzi rodičom a dieťaťom, v tomto prípade matkou a dcérou. Počas jednej z návštev svojich detí spáchal otec klientky v domácnosti, v ktorej žili, samovraždu. Klientka vinila zo spáchania tohto skutku svoju matku, preto asi pol roka po otcovej smrti sa u nej začalo prejavovať nevhodné správanie voči svojej matke.

V štvrtom prípade sme identifikovali vážne narušené vzťahy klientky s oboma rodičmi, pretože s biologickým otcom klientka neudržiavala kontakt vôbec a s matkou veľmi zriedkavo, napriek tomu, že s ňou žila v spoločnej domácnosti. V poslednom prípade bol evidentný vážny nezáujem matky o svoje deti, ktoré boli zanedbávané ako zo strany matky, tak i zo strany ich otcov. Niekoľkonásobnými šetreniami v rodine bola matka opakovane a bezvýsledne poučovaná o možných dôsledkoch nerešpektovania povinných

vyšetření svojich detí, ako aj celkového zanedbávania starostlivosti o ich zdravie a vývin. Keďže nemala osvojené základné zručnosti, týkajúce sa starostlivosti o deti a tie nemali žiadnych príbuzných, ktorým by mohli byť zverené do pestúnskej starostlivosti, rozhodnutím súdu boli klienti dočasne zverení do starostlivosti Detského domova.

Keďže sa uvedený indikátor opakoval vo všetkých prípadových štúdiách, odporúčame realizovať osvetu prostredníctvom rôznych besied na základných a stredných školách, ktoré by prispievali k uvedomovaniu si a k akceptovaniu rodičov ako autorít pre deti.

- *Neúplná a/alebo dysfunkčná rodina.*

Rodina je základná bunka spoločnosti, ktorá je charakteristická radom jednotlivých funkcií. Ak však tieto nie sú uskutočňované tak, aby uspokojovali potreby členov rodiny, môže prísť k postupnému úpadku až k rozpadu rodinnej bunky. Longauer a kol. (2006, s.14) chápe rodinu ako „najdôležitejšiu sociálnu skupinu, ktorá je ekonomickou, sociálnou bunkou spoločnosti s viacerými úlohami.“ Rozlišuje medzi rodinou funkčnou, dysfunkčnou, úplnou a neúplnou rodinou.

Kasanová, Tomka (2009) popisujú neúplnú rodinu ako spoločenstvo jedného rodiča (najčastejšie matky) s dieťaťom alebo deťmi, ktoré plní funkciu oboch rodičov. Pod pojmom dysfunkčná rodina chápú „rodinu, v ktorej jeden alebo viac členov produkuje maladaptívne, nezdravé správanie“. Ide o rodiny so závažnými poruchami niektorých alebo všetkých jej funkcií, ktoré znemožňujú uspokojovanie potrieb dieťaťa a ohrozujú jeho vývin. (Kasanová, Tomka, 2009, s. 54)

V prieskume sa nám vyššie uvedený indikátor vyskytoval vo všetkých piatich prípadoch: V prvej prípadovej štúdií klient pochádzal z neúplnej rodiny, pretože jeho rodičia boli rozvedení. Na rozvode sa obaja rodičia klienta dohodli, pričom ako dôvod uvádzali rozdielnosť názorov na výchovu detí, ako aj povahové nezhody. Klient bol rozhodnutím súdu zverovaný do starostlivosti matky. Po rozvode manželstva zostal otec klienta v kontakte s deťmi aj so svojou bývalou manželkou. V druhej prípadovej štúdií klientka pochádzala z neúplnej rodiny. Jej rodičia mali manželské problémy, preto sa rozhodli žiť oddelene. Otec svoje deti navštevoval, pričom počas jednej z návštev spáchal v dome svojej bývalej manželky samovraždu. Z tejto skutočnosti vinili deti svoju matku. V tomto prípade môžeme hovoriť aj o dysfunkčnej rodine.

V treťom analyzovanom prípade pochádzal klient z dysfunkčnej rodiny, pretože vyrastal v konfliktnom a narušenom prostredí. Rodičia klienta boli rozvedení kvôli agresívnymi sklonom otca. Ich spoločný kontakt sa však po rozvode neprerušil. Neustále hádky medzi

rodičmi, riešenie ich sporov prostredníctvom klienta, vydieranie dieťaťa vlastným otcom vyústili do nevhodného správania sa klienta.

V štvrtom prípade išlo o neúplnú rodinu, keďže sa klientka narodila slobodnej matke a s biologickým otcom sa nestretávala, pretože mal problémy s alkoholom. Svoje otcovstvo však dobrovoľne priznal. V piatej prípadovej štúdií pochádzali maloletí klienti z neúplnej i dysfunkčnej rodiny. Narodili sa svojej matke postupne, pričom už od narodenia prvého dieťaťa matka nežila s jeho otcom v spoločnej domácnosti. So svojím druhým partnerom matka žila sporadicky. O dysfunkčnej rodine môžeme hovoriť v súvislosti so zanedbávaním starostlivosti o deti zo strany matky, ako aj oboch otcov. Jeden z otcov detí sa dokonca nachádzal vo výkone trestu odňatia slobody.

- *Výskyt sociálnopatologických prejavov správania (nevhodné správanie klientov, návykové látky, záškoláctvo, spáchanie trestnej činnosti, manželský nesúlad, atď').*

Príčiny vzniku sociálnopatologických javov v rodine sú podmienené komplexom rôznych biopsychosociálnych faktorov, negatívne pôsobenie rodiny na jedinca však patrí k príčinám veľmi častým a značne závažným. V niektorých prípadoch sa dokonca rodina sama môže stať zdrojom vzniku a rozvoja sociálnopatologických javov svojich členov. (Fischer, Škoda, 2009)

Sociálnopatologické javy sa vyskytovali vo všetkých piatich prípadových štúdiách: V prvom prípade sa vyskytovalo nevhodné správanie sa klienta v podobe jeho agresivity a napádania spolužiakov. Ani prestup na inú školu nezabránil jeho patologickým prejavom správania. V tomto prípade klient vykazoval tiež skryté záškoláctvo. Napriek dohováraniu matky sa jeho správanie nezlepšilo a ak aj áno, pozitívne zmeny trvali len krátko. Ďalším patologickým prejavom bolo poškodenie cudzej veci spolupáchatelstvom, za ktoré bol klient trestne stíhaný, avšak trestné stíhanie bolo podmiennečne zastavené vďaka dobrovoľnému priznaniu sa klienta. Nevhodné správanie sa prejavilo i v zúčastnení sa klienta na hromadnej bitke, ako aj v obave matky, že jej syn je členom extrémistickej skupiny. Klient bol odsúdený za prečin výtržníctva na trest odňatia slobody v trvaní troch mesiacov. Trest mu bol podmiennečne odložený na skúšobnú dobu.

V druhom prípade sme identifikovali patologické prejavy otca klientky, ktorý počas návštevy detí spáchal v dome svojej exmanželky samovraždu. Táto skutočnosť bola spúšťačom klientkinho nevhodného správania, ktoré malo podobu nezájmu o školu s čím súvisel i zhoršený prospech, záškoláctvo, potulovanie sa v nočných hodinách po uliciach a pohostinstvách, nedodržiavanie večerného príchodu domov, nerešpektovanie matky ako

autority, agresivita, výbušnosť. Ku ďalším sociálnopatologickým prejavom klientkinho správania môžeme priradiť fajčenie, užívanie alkoholických nápojov, ako aj stýkanie sa a udržiavanie pohlavného styku s dospelými chlapmi, prevažne rómskeho pôvodu. Klientka viackrát odišla z domu bez udania dôvodu a vrátila sa po pár dňoch domov v sprievode pracovníkov orgánov činných v trestnom konaní. Klientka dokonca odišla zo svojou kamarátkou do Rakúska, mimo domu bola tri týždne. Patologické spôsoby správania ďalej pokračovali krádežou mobilného telefónu. Tento skutok nebol riešený kvôli nedostatočnej vekovej hranici klientky, ktorá v tom čase nebola ešte trestne zodpovedná.

V tretej prípadovej štúdií sa takisto vyskytli sociálnopatologické prejavy správania. Spočívali v agresívnych sklonoch a fyzických útokoch otca klienta, ako aj v jeho dlhodobej nezamestnanosti. Otec klienta bol i hlavným zdrojom rodinných problémov. Po rozvode manželstva neustále atakoval telefonátmi svoju exmanželku i svoje deti. Telefonicky kontaktoval niekoľkokrát denne i oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pričom sa sťažoval na svoju exmanželku, že v nadmernom množstve konzumuje alkoholické nápoje, pričom zanedbáva výchovu svojich detí. V jeho činoch bolo vidieť očividnú snahu o vyňatie detí zo starostlivosti matky. Matka dokonca vyjadrila podozrenie, že otec vydiera svojho syna a manipuluje ním. Chcel docieľiť, aby syn stál na jeho strane. Vplyvom nezhôd medzi exmanželmi, ktorí sa neustále sťažovali jeden na druhého a riešili svoje problémy prostredníctvom dieťaťa, sa postupne z klienta ako vynikajúceho žiaka stal podpriemerný žiak. Klient trpel rodinnou situáciou, neustále žil v stresujúcich podmienkach, striedal pobyt u matky a otca, čoho následkom bolo jeho vykonávanie potreby vyprázdňovania na rozličných miestach v byte. Počas hospitalizácii klienta na oddelení pedopsychiatrie sa odbornými diagnózami zistilo, že dieťaťo vykonávalo potrebu vyprázdňovania riadne, takže tento problém súvisel iba s problémovým rodinným prostredím. Neboli teda diagnostikované poruchy správania, iba latentné záškoláctvo. Atakovanie rodiny otcom a jeho paranoidné predstavy pretrvávali naďalej.

V štvrtom prípade sa vyskytovali podobné patologické spôsoby správania ako v druhej štúdií. Nevhodné správanie klientky súviselo s nezaujmom jej biologického otca o svoju dcéru, ako aj s uprednostňovaním klientkinho nevlastného brata jej otčimom. Problémy u klientky začali najskôr latentným záškoláctvom, v ktorom jej spočiatku pomáhala jej matka. Myslela si, že má situáciu pod kontrolou, preto svojej dcére pomáhala pri zabezpečovaní ospravedlňeniek. Postupne sa však záškoláctvo rozrástlo do závažnejších patologických prejavov. Klientka sa začala stýkať s nevhodnou spoločnosťou, udržiavala

pohlavný styk s dospelými chlapmi, z domu začali miznúť peniaze, domov chodila v neskorých večerných hodinách, často neprišla vôbec. Príkazy a zákazy matky a otčima nerešpektovala, mala odmietavé postoje hraničiace s rebéliou, arogantné správanie voči rodičom aj bratovi. Matku dokonca vydierala tým, že si podrezávala žily na rukách. Všetky tieto udalosti vyústili do úteku klientky z domu do Rakúska, kde vykonávala prostitúciu. Na základe vyhláseného pátrania bola klientka pracovníkmi orgánov činných v trestnom konaní po takmer roku nájdená.

V piatom prípade sa výskyt sociálnopatologických javov prejavil v podobe zanedbávania starostlivosti matky o svojich päť detí. Matka neustále zanedbávala hygienu v domácnosti, nedokázala sa o deti vhodne postarať, nevedela hospodáriť s pridelenými financiami, zanedbávala povinné očkovania a kontroly detí u lekárov, ako aj povinnú školskú dochádzku najstaršej dcéry. Nakoľko bola výchova a všestranný vývoj detí do značnej miery ohrozené, boli klienti rozhodnutím súdu umiestnení do Detského domova. Matka ich však navštevovala iba sporadicky, zaujímala sa o deti v nepatrnej miere. Otec prvých troch detí tiež vykazoval patologické správanie, pretože sa určitý čas nachádzal vo výkone trestu odňatia slobody.

Môžeme skonštatovať, že pre prácu sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je skutočne spúšťacím javom výskyt sociálnopatologických prejavov správania klientov, resp. ich rodičov.

• *Spolupráca sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s inými odborníkmi z pomáhajúcich profesií pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.*

Ako uvádza Matoušek a kol. (2003a, s. 203) „pri posudzovaní situácie dieťaťa ide o komplexnú problematiku, pri riešení ktorej sa sociálny pracovník nezaobíde bez spolupráce a pomoci ďalších odborníkov“. Dôležitou podmienkou pre účinnú prácu sociálneho pracovníka je multidisciplinárna spolupráca. Jej základnou kvalitou je partnerský prístup medzi všetkými členmi multidisciplinárneho tímu a ich snaha pomôcť klientovi, ako aj jeho rodine. Všetci členovia multidisciplinárneho tímu (sociálny pracovník, psychológ, detský lekár, učiteľ, sudca a iní) by mali disponovať profesionálnymi zručnosťami a vedomosťami, no napriek tomu nie sú zodpovední za správanie jednotlivých členov rodiny, s ktorou pracujú. (Bechyňová, Konvičková, 2008)

Uvedený indikátor sa vyskytoval vo všetkých už spomínaných prípadoch, pričom v každom z nich sa vyskytovala spolupráca sociálnych pracovníkov nielen s jedným, ale

s viacerými odborníkmi: V prvej štúdií išlo o spoluprácu oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately so základnou školou, resp. so školami, ktoré klient navštevoval. Spolupracovalo sa i s triednou učiteľkou, ktorá zasielala sociálnemu kurátorovi správy o klientovi. Z prípadu je evidentná spolupráca sociálneho pracovníka so psychológmi na detskej psychiatrii, na ktorej oddelení bol klient hospitalizovaný, ako aj so psychológmi v liečebnovýchovnom sanatóriu. Základná škola, ktorú klient navštevoval sa ako prvá skontaktovala s liečebnovýchovným sanatóriom a ponúkla rodičom klienta možnosť dobrovoľného diagnostického pobytu ich syna v tomto zariadení. Počas umiestnenia klienta v zariadení aj po jeho návrate do rodinného prostredia sa konalo viacero pohovorov sociálneho kurátora s klientom i s jeho matkou. V prípade sa tiež vyskytla spolupráca sociálneho kurátora s okresným prokurátorom, ktorý podmiennečne zastavil trestné stíhanie klienta vo veci prečinu poškodzovania cudzej veci spolupáchateľstvom.

V druhom prípade išlo o spoluprácu sociálneho pracovníka oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s pracovníkmi orgánov činných v trestnom konaní, ktorí pátrali po klientke a hľadali ju počas útekov z domu. Vďaka nim a spolupráce so základnou školou sa sociálny kurátor dozvedel o nevhodných prejavoch klientkinho správania. Na základe pretrvávajúcich patologických prejavov klientky sa sociálny pracovník oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately telefonicky spojil s pedopsychiatričkou, ktorá ochotne spolupracovala, klientku odborne vyšetrila a predložila matke návrh na umiestnenie klientky vo výchovnom zariadení. Keďže výchovné pohovory s klientkou realizované oddelením sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately k požadovanej zmene neviedli, po poučení sociálnym kurátorom a po konzultácii s riaditeľom zariadenia matka súhlasila s dobrovoľným pobytom svojej dcéry v Reedukačnom domove pre mládež. Po ukončení základnej školy pokračovala spolupráca sociálneho kurátora so strednou školou, ktorú začala klientka navštevovať, pretože už počas prvého ročníka bolo u klientky vykazované záškoláctvo, keďže zo strany školy bolo permanentne posielané oddeleniu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately oznámenie o zanedbávaní povinnej školskej dochádzky.

V tretej prípadovej štúdií sa vyskytla spolupráca oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s orgánmi súdu, ktorá začala už pri rozvoze manželov. Taktiež môžeme hovoriť o spolupráci sociálneho pracovníka so základnou školou, resp. školami, ktoré klient navštevoval, keďže sa mu postupne zhoršoval priemer, čo bolo spôsobené i prechodmi najskôr zo základnej školy na osemročné Gymnázium a potom znova na inú

základnú školu. Na žiadosť sociálneho kurátora boli zo škôl zasielané správy o klientovi, teda ich žiakovi. Sociálny pracovník oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v tomto prípade ďalej spolupracoval so psychologičkou, ktorá participovala na sanácii rodinného prostredia. Na návrh psychologičky bol klient umiestnený na dobrovoľný diagnostický pobyt na pedopsychiatrii. Spolupracovalo sa teda i s oddelením pedopsychiatrie.

V štvrtom analyzovanom prípade sa vyskytla spolupráca oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately so základnou školou, ktorú klientka navštevovala. Sťažnosti zo strany školy sa týkali latentného záškoláctva klientky, ktorá si dokázala zabezpečiť presvedčivé ospravedlnenky, ktoré jej absenciu vykryli. S klientkou sa opakovane pracovalo, vďaka spolupráce so základnou školou a s Mestským úradom bolo uskutočnených niekoľko výchovných pohovorov, ktoré k náprave ani zďaleka nevedli. Spolupracovalo sa tiež s Reedukačným centrom pre mládež, v ktorom bola klientka umiestnená. Počas jej pobytu v zariadení bola navštívená sociálnym kurátorom. Ďalej spolupráca sociálneho kurátora spočívala v konzultáciách so psychologičkou, ktorá s rodinou pracovala a na jej návrh bola klientka hospitalizovaná na pedopsychiatrii. Výsledkom pobytu na pedopsychiatrii bolo odporúčanie a návrh detskej psychologičky na umiestnenie klientky do Reedukačného zariadenia, keďže krátky pobyt na pedopsychiatrii svoj účel nesplnil. Spolupracovalo sa teda i so psychológmi a psychiatrami na oddelení pedopsychiatrie. V prípade sa vyskytla aj spolupráca sociálneho kurátora s Okresným súdom, ktorá sa týkala jeho žiadosti na vydanie predbežného opatrenia a výchovného opatrenia nad klientkou, ktorá by na základe toho mohla byť umiestnená do starostlivosti Diagnostického centra. Ďalej môžeme hovoriť o spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní, ktorá sa uskutočňovala v období útekov klientky z domu, keď bolo po nej vyhlásené pátranie, ako aj o spolupráci s Diagnostickým centrom a Reedukačným centrom, počas klientkinho pobytu v týchto zariadeniach.

V piatom prípade sme identifikovali viacnásobnú spoluprácu s Okresným súdom, v obdobiach, keď si matka podávala návrh na súd o určenie výšky výživného pre otcov detí a o zverenie detí do svojej starostlivosti. Sociálny pracovník spolupracoval i s nemocnicou, v ktorej bolo umiestnené v poradí štvrté dieťa kvôli jeho srdcovej chorobe, ako aj s pedopsychiatričkou, ktorá navrhovala umiestnenie štvrtého dieťaťa v dojčenskom ústave, keďže niekoľkonásobnými šetreniami v rodine sa zistilo, že kardiologické kontroly dieťaťa boli matkou nerešpektované. Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately po určitom čase kontaktoval sociálny pracovník Fakultnej nemocnice, pretože bola dieťaťu

zistená nulová hodnota hladiny životne potrebného lieku. Spolupracovalo sa tiež so sociálnymi pracovníkmi Mestského úradu počas vyst'ahovania matky s deťmi z lokality Orechov dvor, pričom vďaka spolupráce bola matka s deťmi umiestnená v Domove pre osamelých rodičov. V tomto zariadení bola matka viackrát navštívená sociálnym kurátorom, ktorý ako kolízny opatrovník maloletých detí na základe bytových a iných podmienok navrhoval nariadenie ústavnej starostlivosti a vydanie predbežného opatrenia na všetky deti. Spolupracovalo sa teda aj s Okresným súdom, ktorý rozhodol o dočasnom zverení detí do starostlivosti Detského domova. Oddelením sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately bola odporúčaná ich príprava na náhradnú rodinnú starostlivosť. Deti boli zaradené do profesionálnej rodiny zamestnancov Detského domova. Počas pobytu detí v zariadení bolo uskutočnené spoločné šetrenie viacerých pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, spolu so sociálnou pracovníčkou Mestského úradu, psychologičkou a detskou lekárkou, počas ktorého bolo skonštatované, že prostredie je nevyhovujúce pre výchovu dieťaťa, keďže matke sa narodilo v poradí piate dieťa. Aj keď sa matkine bytové pomery nepatrne zlepšili a deti jej boli prinavrátené, za krátky čas jej boli návrhom sociálneho pracovníka a rozsudkom súdu znova odobrané kvôli nedostatočnej hygiene a zanedbávaniu starostlivosti. Vyskytla sa teda viacnásobná spolupráca sociálneho pracovníka s Okresným súdom, Fakultnou nemocnicou, Detským domovom, sociálnymi pracovníkmi Mestského úradu, pedopsychiatrickou, ako aj detskou lekárkou.

V uvedených piatich štúdiách sme v každej z nich identifikovali spoluprácu sociálneho pracovníka pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a to nielen s jedným, ale každopádne s viacerými odborníkmi.

- *Spolupráca rodič – inštitúcia (oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, škola, psychológ, súd, diagnostické centrum, reedukačné centrum).*

Pokiaľ sa spolupráci medzi rodičmi a inštitúciou darí, je to predovšetkým obraz odbornej a osobnostnej kompetencie pracovníkov inštitúcie. Sú to oni, ktorí by mali byť empatickí k rodičom dieťaťa, čím dokazujú, že im rodičia môžu veriť, že dôverujú ostatným a že sú dôveryhodní. Potom je šanca, že spolupráca bude efektívna pre všetky tri strany – rodičov, inštitúciu i dieťa. (Škoviera, 2007)

V prvom analyzovanom prípade sa matka snažila dohovárať svojmu synovi, mala snahu, aby sa jeho správanie zlepšilo, dokonca mu kvôli tomu zmenila základnú školu. So školou, ktorú klient navštevoval ochotne spolupracovala a komunikovala, na rodičovské združenia

síce nechodila, no na pohovory sa vždy dostavila. Rodičia klienta boli natoľko pobúrení synovým správaním, že súhlasili s možnosťou dobrovoľného diagnostického pobytu ich syna v liečebnovýchovnom sanatóriu. Matka komunikovala s oddelením sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pravidelne. Vyjadrovala sa o synovým drobných zmenách k lepšiemu, ale tiež prejavovala svoje obavy, že jej syn je členom extrémistickej skupiny. Dostavila sa na oddelenie vždy keď mala podozrenie alebo sťažnosť týkajúcu sa klienta. Na jej podnet bol i uskutočnený pohovor sociálneho kurátora s klientom, ktorý si neuviedomoval ako trápí svojim správaním matku. Môžeme teda skonštatovať záujem matky o vyriešenie situácie.

V druhej prípadovej štúdii žila klientka iba s matkou, ktorá v období puberty svojej dcéry postupne prestávala zvládať jej výchovu. Na základe pretrvávajúceho problémového správania dcéry sa matka rozhodla na vlastný podnet navštíviť oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Sťažovala sa okrem iného aj na neskoré príchody svojej dcéry domov. Po poučení sociálnym kurátorom a po konzultácii s riaditeľom zariadenia sa matka rozhodla pre dobrovoľný pobyt svojej dcéry v Reedukačnom domove pre mládež. V období prázdnin, ktoré mala klientka počas pobytu v zariadení sa spolu s matkou dostavila na oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Matka tvrdila, že spozorovala výrazné zmeny v správaní sa dcéry k lepšiemu a zlepšený prospech v škole. Zmeny boli iba krátkodobé, čomu nasvedčovalo kontaktovanie oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a triednej učiteľky matkou, že jej dcéra odišla z domu údajne do Rakúska. Matka viackrát navštívila sociálneho kurátora, aby ho informovala, že jej dcéra odišla bez udania dôvodu z domu, pričom bola upovedomená, aby jej odchody hlásila i orgánom činným v trestnom konaní. Matka bola tiež poučená o svojich zákonných povinnostiach spojených so školskou dochádzkou dcéry ako aj o fakte, že za dcéru je právne zodpovedná a že úteky dcéry z domu môžu byť spojené s trestnou činnosťou. Každopádne matka klientky podobne ako v prvom prípade mala záujem o riešenie dcérinho neprimeraného správania a ochotne spolupracovala s inštitúciami.

V treťom prípade boli rodičia klienta rozvedení, no kontakt neprerušili. V tomto prípade sa vyskytoval až prílišný záujem otca klienta o vyriešenie rodinnej situácie. Avšak matka klienta tiež ochotne spolupracovala so sociálnym pracovníkom. Spolu so synom sa na predvolanie dostavila na oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pričom vyjadrila podozrenie, že exmanžel syna vydiera, vraj ak nebude stáť pri ňom, predá mu jeho zbierku veteránov. Tiež sa sťažovala na nevhodné správanie svojho syna a nezáujem o školu. Trvala na uskutočnení rozhovoru sociálneho kurátora s otcom dieťaťa,

ktorý sa na jej podnet aj konal. S otcom klienta sa však ťažko komunikovalo, mal nesúvislé myšlienky, dokonca paranoidné predstavy. Ešte v ten istý deň kontaktoval telefonátom sociálneho kurátora, pričom obviňoval svoju matku, že robí rozkoly v rodine a žiadal ho o pomoc pri riešení rodinnej situácie. Telefonáty otca na oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa postupne začali opakovať i niekoľkokrát denne, pričom otec telefonoval i do školy, ktorú jeho syn navštevoval. Neustále sa sťažoval sa svoju exmanželku, pričom sa neskôr zistilo, že jeho podozrenia boli nepravdivé. Kvôli problému syna matka dieťaťa súhlasila na návrh psychologičky s jeho hospitalizáciou a s dobrovoľným diagnostickým pobytom na pedopsychiatrii. Otec klienta najskôr nesúhlasil, no po ukončení pobytu syna vyjadril spokojnosť, pretože sa problémy zlepšili. Môžeme skonštatovať snahu oboch rodičov o vyriešenie problémov ich syna.

V štvrtom analyzovanom prípade matka spolu s manželom, teda otčimom klientky prejavili záujem riešiť neprimerané správanie dcéry až keď sa im situácia postupne začala „vymykať z rúk“. Zo strany matky bola neustále vyvíjaná snaha o prestup klientky na inú základnú školu, no bezvýsledne - vzhľadom na vyťaženosť škôl a klientkinu minulosť, ktorú si školy overovali. Na základe matkinho súhlasu bola teda klientka umiestnená na dobrovoľný diagnostický pobyt v Reedukačnom centre pre mládež. Matka sa ochotne na predvolania sociálneho kurátora dostavovala spolu s dcérou, avšak realizované pohovory svoje účely ani zďaleka nespĺnili. Matka napriek všetkému dávala dcére šancu na zlepšenie, aj keď klientka matku vydierala tým, že si podrezávala žily na rukách. Matka vyjadrila sociálnemu pracovníkovi dokonca obavu, aby sa kupliari, s ktorými pracovala jej dcéra v zahraničí, nepokúsili znova ju kontaktovať. Mala stále snahu riešiť dcérin problém, no počas pobytu dcéry v zariadení sa sociálnemu kurátorovi priznala, že sama nevie, či prešlo dostatok času, aby bola rodina pripravená na návrat dcéry domov. Klientka stratila v minulosti dôveru svojej matky, ktorá sama podala návrh na ústavnú starostlivosť, čím rezervovala dcére miesto v Reedukačnom centre po ukončení jej pobytu v Diagnostickom centre.

V piatom analyzovanom prípade matka detí síce s inštitúciami komunikovala, no neustále prisľubovala nápravu, ku ktorej vôbec neprišlo. Už pri narodení prvého dieťaťa sa matka dostavila spolu s otcom dieťaťa na oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pričom sa sťažovali na matku matky dieťaťa, ktorá vraj bránila otcovi stretávať sa s dcérou, dokonca i matku dieťaťa obmedzovala, brala jej dcéru. Následne bola stará matka dieťaťa upozornená sociálnym kurátorom, aby starostlivosť o dieťa prenechala svojej dcére. Postupne sa rodičom narodili ešte dve deti, avšak kvôli pobytu otca detí vo výkone

trestu odňatia slobody matka začala žiť s iným mužom. Po prepustení sa otec detí dostavil na oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pričom uvádzal, že svoje deti bol navštíviť, no sťažoval sa na hygienu v dome. Na podnet otca boli v rodine vykonané viaceré šetrenia, hygiena bola na slabšej úrovni, no matka prisľúbila nápravu. Po narodení v poradí štvrtého dieťaťa sa začalo prejavovať zanedbávanie dieťaťa matkou, ktorá nerešpektovala potrebné vyšetrenia. Matka komunikovala so sociálnym kurátorom iba počas vykonávaných šetrení v domácnosti, pri ktorých bola neustále upozorňovaná na vážnejšie opatrenia v prípade zanedbávania starostlivosti o deti. So sociálnym kurátorom ochotnejšie spolupracovala sestra matky detí, ktorá svojej sestre v značnej miere pomáhala pri výchove detí i po finančnej stránke. Počas umiestnenia detí v Detskom domove bol oddelením sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately uskutočnený pohovor so sestrou matky detí, ktorá uviedla, že deti si nemôže vziať do pestúnskej starostlivosti, pretože býva u svojej krstnej matky spolu s deviatimi ďalšími ľuďmi. Pravidelne však deti v Detskom domove navštevovala, zatiaľ čo otcovia a matka navštevovali svoje deti iba sporadicky. Matka neustále sľubovala, že navštevovať deti v Detskom domove bude častejšie a pokúsi sa zlepšiť podmienky na bývanie, aby jej deti mohli byť prinavrátené do starostlivosti. Odmietala dokonca umiestnenie svojho piateho dieťaťa do Detského domova, no keďže nemala osvojené základné zručnosti, týkajúce sa starostlivosti o deti, súd rozhodol o zverení dieťaťa do starostlivosti Detského domova. Šetreniami u matky sa ukázalo, že situácia sa nezlepšovala, matka bola stále nezamestnaná, poberala dávku v hmotnej núdzi. Bytové pomery sa taktiež nezmenili. Môžeme teda skonštatovať, že v štyroch z piatich prípadoch sa vyskytla ochota rodičov, predovšetkým matiek spolupracovať s inštitúciami.

6 DISKUSIA

V tejto časti bakalárskej práce sa venujeme sumarizácii výsledkov, ako aj komparácii našich výsledkov prieskumu s výsledkami iných prieskumov, resp. výskumov realizovaných v tejto problematike.

Na základe vyššie uvedených výsledkov prieskumu realizovaného metódou obsahovej analýzy môžeme vyvodiť nasledovné závery, resp. odpovede na nami stanovené prieskumné otázky: Analýzou piatich prípadových štúdií sme dospeli ku konštatovaniu, že pre prácu sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je skutočne spúšťačím javom výskyt sociálnopatologických prejavov správania klientov, resp. ich rodičov. Zistili sme, že vo všetkých piatich prípadových štúdiách sa vyskytovali javy, ktoré boli podnetom a spúšťačom práce sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately: v štyroch prípadoch sa vyskytlo nevhodné správanie sa detí, teda klientov voči svojim rodičom a v poslednom prípade sme zistili zanedbávanie starostlivosti o deti matkou (tieto javy sú bližšie uvedené a rozanalyzované v časti 5.1). Na základe uvedených skutočností môžeme na prvú prieskumnú otázku odpovedať kladne.

Zistené sociálnopatologické javy bohužiaľ nezaručujú štandardnú kvalitu života rodín, v ktorých často absentujú základné životné potreby. Sociálnopatologické javy sa stali súčasťou dnešnej spoločnosti a napriek úsiliu odborníkov sa ich šírenie nedarí zastaviť. Pre porovnanie našich výsledkov prieskumu s výsledkami iných prieskumov uvádzame príklady výskumov zameraných na zisťovanie sociálnopatologických javov v školách. Gajdošová, Hubinská (2009) na základe analýzy kvantitatívnych vyjadrení respondentov tvrdia, že záťaž, stres, záškoláctvo, konflikty, hrubé nadávky a nerešpektovanie autority sú javmi, ktoré sa vyskytujú v školách v najvýraznejšej miere. Podobný výskum realizovala Pétiová (2009), ktorá uvádza, že k veľmi aktuálnym problémom patrí u mladých ľudí nárast záškoláctva, pričom je dôležité analyzovať jeho príčiny, pretože k častým záškolákom patrí, ako uvádza autorka, 7,5 % respondentov. Občasné záškoláctvo priznalo až 28,5 % respondentov, pričom vo zvýšenej miere je zistené u respondentov pochádzajúcich z neúplných a doplnených rodín. Taktiež u mladých ľudí, ktorí nemajú vytvorené dobré vzájomné vzťahy s rodičmi je zistený výraznejší výskyt občasného, ale i častého záškoláctva (čo sa potvrdilo i v našom prieskume). Z prezentovaných výsledkov výskumu je zrejmé, že záškoláctvo patrí k častým javom na školách. Jeho príčiny je potrebné hľadať v rodine, v škole i v kolektíve vrstovníkov. Ako potvrdzujú výsledky

nášho prieskumu, v ktorom sme záškoláctvo identifikovali vo všetkých prípadoch (či už išlo o skutočné, latentné alebo rodičmi zapríčinené záškoláctvo detí) - veľmi často sa vyskytuje spoločne s iným problémovým správaním. Ako príklady môžeme uviesť páchanie trestnej činnosti, experimentovanie s drogami, nerešpektovanie rodičovskej ani pedagogickej autority a mnohé iné. Výsledky výskumov spomínaných autoriek sa v prevažnej miere zhodujú s našimi výsledkami, aj napriek tomu, že uvedené autorky realizovali výskumy zamerané na výskyt sociálnopatologických javov v školách a my sme sa zameriavali na sociálnopatologické javy v rodinách, je možné nájsť určité spoločné paralely. Okrem záškoláctva sme v každej prípadovej štúdií identifikovali taktiež nerešpektovanie autority, či už zo strany detí voči rodičom (prvé štyri prípadové štúdie) alebo nerešpektovanie autorít matkou piatich detí (viď prípadová štúdia č. 5). Ako sme už uviedli vyššie, podľa výsledkov výskumu Gajdošovej, Hubinskej (2009) nerešpektovanie autority patrí k javom, ktoré sa vyskytujú v školách v najvýraznejšej miere.

Z výsledkov výskumu realizovaného Pétiovou (2008) je zrejme, že k najfrekvencovanejším sociálnopatologickým javom na školách patrí fajčenie, záškoláctvo, konzumácia alkoholických nápojov, šikanovanie a užívanie nelegálnych drog. Uvedená autorka ďalej uviedla, že veľmi významným faktorom ovplyvňujúcim postoje detí je kvalita vzťahov s rodičmi a osobný príklad rodičov, čo jednoznačne vyplýva i z výsledkov nášho prieskumu.

Pétiová, Bieliková (2005) realizovali výskum, v ktorom skúmali pochádzanie detí z úplných a neúplných rodín, pričom na základe komparácie s výsledkami rovnakých výskumov realizovaných v rokoch 1996, 1999 a 2002, dospeli ku zisteniam, že stúpa počet respondentov, žijúcich v neúplných rodinách a klesá počet mladých ľudí, ktorí žijú v rodine doplnenej, príp. sa už osamostatnili. V štruktúre domácností postupne ubúda zastúpenie úplných rodín a zvyšuje sa podiel neúplných rodín. Tieto fakty sú viditeľné i v našom prieskume, pretože až v troch prípadoch pochádzali klienti z neúplnej a súčasne z dysfunkčnej rodiny. V jednom prípade klient pochádzal iba z neúplnej rodiny a v jednom prípade sa vyskytlo pochádzanie klienta iba z dysfunkčnej rodiny. Aký príklad dávali v skutočnosti rodičia svojim deťom je veľmi diskutabilné, keďže napr. v tretej prípadovej štúdií mali práve rodinné nezhody značný vplyv na nevhodné správanie sa klienta a v dvoch prípadoch klienti už v detstve zle znášali hádky svojich rodičov, čo sa odzrkadlilo na ich patologických prejavoch správania v období adolescencie.

Narušené rodinné prostredie a teda zlé vzťahy detí s rodičmi sa nám v prieskume vyskytovali v každej analyzovanej prípadovej štúdií, či sa jednalo o zanedbávanie

starostlivosti o deti zo strany matky alebo rodiča prejavovali až prílišnú snahu o vyriešenie problému ich detí, no bezvýsledne. Z výskumu realizovaného už spomínanými autorkami Pétiovou a Bielikovou (2005) je zrejmé, že zhoršené medziľudské vzťahy zistili v rodinách mladých ľudí nerozhodnutých v otázkach viery, u respondentov vo veku od 18 do 22 rokov, u žiakov stredných odborných učilíšť a u opýtaných žijúcich v neúplných a doplnených rodinách. Uvedená skutočnosť je zhodná s našimi výsledkami prieskumu, keďže ako sme už uviedli, v každom prípade sme identifikovali narušené rodinné prostredie a zároveň neúplnú a/alebo dysfunkčnú rodinu.

Realizáciou nášho prieskumu sme ďalej dospeli k záveru, že v uvedených piatich prípadových štúdiách sme v každej z nich identifikovali spoluprácu sociálneho pracovníka pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nielen s jedným, ale každopádne s viacerými odborníkmi z iných pomáhajúcich profesií. Na základe uvedených faktov môžeme skonštatovať, že miera spolupráce sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s odborníkmi je vysoká, a teda na druhú prieskumnú otázku môžeme odpovedať kladne.

Pre zaujímavosť uvádzame výsledky výskumu zameraného na zisťovanie stanoviska verejnosti na spoluprácu sociálnych pracovníkov s inými odborníkmi v pomáhajúcich profesiách. Ako uvádzajú Bodnárová, Filadelfiová (2004), expertízy i empirické sondy potvrdili, že takmer 9 % opýtaných nevedelo zaujať stanovisko, či cudzí ľudia majú právo zasiahnuť do cudzej rodiny, ak majú podozrenie na zlé zaobchádzanie s dieťaťom a 3,1 % bolo toho názoru, že nemajú právo zasiahnuť. 88 % s právom na intervenciu súhlasilo, dokonca 53,1 % anketovaných si myslelo, že by to mala byť povinnosť. Z výskumu autoriek je zrejmé, že v deklaratívnej rovine sa zdá, akoby slovenská verejnosť bola s povinnosťou zasiahnuť na ochranu cudzieho dieťaťa vysporiadaná. Sociálni pracovníci a zástupcovia pomáhajúcich profesií sa však sťažujú na nevšímavosť okolia dieťaťa a apelujú na uzákonenie ohlasovacej povinnosti pri zistení závažných prípadov. Sťažujú sa i na neochotu svedčiť pri obzvlášť závažných prípadoch. Bohmová (2010) tvrdí, že pri riešení už vzniknutých porúch správania u detí a mládeže má svoje nezastupiteľné miesto spolupráca sociálnych pracovníkov, triedneho učiteľa, výchovného poradcu, koordinátora prevencie, psychológa, rodičov a iných, ktorí spoločne hľadajú efektívne postupy a spôsoby, ako jednotlivé situácie riešiť. Vo svojom výskume zdôrazňuje v súčasnosti sa rozmáhajúcu spoluprácu školy a sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri riešení jednotlivých problémov detí a poukazuje pritom na akútnu potrebu riešenia a najmä odstraňovania, či aspoň minimalizovania ich

negatívnych dôsledkov. Záverom autorka výskumu zhrňa, že spolupráca škôl a sociálnych pracovníkov je naozaj potrebná hlavne pre zvyšovanie efektivity prevencie. Spomínané inštitúcie neustále prinášajú nové informácie a poznatky, zapájajú deti do rôznych aktivít, venujú im pozornosť a tým prispievajú ku konečnému vyriešeniu ich problémov. Ako ďalší príklad realizácie spolupráce sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s inými odborníkmi uvádzame cyklus pracovných stretnutí pre sociálnych kurátorov pre deti so zameraním na výkon opatrení sociálnej kurately pre deti s poruchami správania (Paulenová, 2010):

Trojdnňové pracovné stretnutia sa konali v rokoch 2008-2009, pričom sa na nich zúčastnilo 120 sociálnych kurátorov zo všetkých Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Program bol rozdelený na dve časti, pričom program druhej časti bol venovaný spolupráci s odborníkmi z oblasti psychológie, resocializácie drogovu a inak závislých maloletých detí, trestnej činnosti a prevencie kriminality mládeže. Počas stretnutí sa uskutočňovali i workshopy o poruchách správania, pričom pre sociálnych kurátorov bola na workshope zabezpečená výmena informácií a skúseností s klinickým psychológom. Z hľadiska riešenia problematiky drogových a iných závislostí, motivácie k liečbe a resocializácie dieťaťa si sociálni kurátori overili skúsenosti a získali nové informácie na workshope so zástupcom resocializačného strediska. Prínosom pre sociálnych kurátorov boli taktiež nové informácie od zástupcov Policajného zboru SR, ako aj výmena skúseností. V závere pracovného stretnutia sociálni kurátori prezentovali individuálne prípadové štúdie zamerané na výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately u detí s problémovým správaním a s poruchami správania. „Sociálni kurátori hodnotili trojdnňové stretnutie ako pozitívne, ocenili najmä možnosť diskutovať s odborníkmi z oblasti psychológie, resocializácie drogovu a inak závislých maloletých detí, trestnej činnosti a prevencii kriminality mládeže a precvičiť si individuálne prípadové štúdie zamerané na praktické problémy sociálnej kurately pre deti“ (Paulenová, 2010, s. 6-7). Na základe uvedených príkladov môžeme potvrdiť, že sociálni pracovníci na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately skutočne spolupracujú s inými odborníkmi. Myslíme si, že vzájomná spolupráca nielen uľahčí proces rodičom, ktorým chýbajú zručnosti pre komunikáciu s inštitúciami, ale zefektívňuje aj poskytované služby rodine.

V našom prieskume sme tiež skúmali, či sú rodičia detí ochotní spolupracovať s inštitúciami pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Zistili sme, že v štyroch z piatich prípadoch sa vyskytla ochota rodičov, predovšetkým matiek

spolupracovať s inštitúciami. V piatom prípade matka spolupracovala až na výzvu odborníkov, preto môžeme na tretiu a zároveň poslednú prieskumnú otázku odpovedať vo väčšej a prevažnej miere kladne.

Pre komparáciu našich výsledkov prieskumu s výsledkami iných prieskumov uvádzame nasledovný výskum, ktorý sa týka tejto problematiky: Mikloško, Žarnay (2008) poukazujú vo svojom výskume na niektoré nedostatky a zároveň navrhujú riešenia v oblasti sanácie rodín. Dôležitým zistením je, že až 65 % rodičov je ochotných v nejakej miere spolupracovať s úradmi. Potrebná je najmä včasná intervencia, ako to ukazujú skúsenosti sociálnych pracovníkov. Ako uvádzajú vyššie uvedení autori, čím kratšie trvá separácia dieťaťa od rodiny, tým je väčšia ochota rodičov spolupracovať. Dôležité je prekonať predstavu niektorých rodičov, že v Detskom domove bude o ich deti lepšie postarané, ako je to v rámci ich schopností doma. Dôležité je tiež poukázať na dočasnosť akéhokoľvek riešenia, pri ktorom je dieťa vyňaté z rodiny. Toto tvrdenie môžeme potvrdiť na piatom obsahovo analyzovanom prípade, v ktorom matka začala vyvíjať intenzívnu snahu o zlepšenie svojich sociálnych a bytových pomerov po odňatí detí z jej starostlivosti, avšak po čase o svoje deti prestávala javiť záujem, keďže si myslela, že sa o deti lepšie postarajú v Detskom domove. Alarmujúcim zistením je však malý záujem otcov vyňatých detí o spoluprácu s inštitúciami (Mikloško, Žarnay, 2008), čo sa opakovane potvrdilo i v našom prieskume.

Je možné, že výraznejšie diferenciácie by sme našli porovnaním našich výsledkov prieskumu a výsledkov výskumov realizovaných v krajinách, v ktorých je práca sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately viac rozšírená a zastúpená ako v našej krajine. Pre realizáciu prieskumov, resp. výskumov v tejto problematike odporúčame do budúcnosti použiť skôr kvantitatívny ako kvalitatívny výskum. Aj napriek tomu, že pri spracovávaní prípadových štúdií a pri realizácii prieskumu metódou obsahovej analýzy sme sa nestretli so žiadnymi markantnými problémami, myslíme si, že realizáciou kvantitatívneho prieskumu by sa nám podarilo zozbierať väčšie množstvo informácií, čím by boli zistenia objektívnejšie.

6.1 Odporúčania pre prax

Záveru, ku ktorým sme v našej práci dospeli, naznačujú viaceré podnety pre aplikačnú prax sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Na základe zhodnotenia výsledkov prieskumu, môžeme s istou opatrnosťou vysloviť tieto závery, resp. odporúčania pre prax:

- v dôsledku neúmerneho počtu klientov pripadajúcich na jedného sociálneho pracovníka pracujúceho na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zvýšiť počet a prijať viac sociálnych pracovníkov na uvedené oddelenie, aby sa mohli naplno venovať každému klientovi a jeho rodine v takej miere, v akej to skutočne potrebujú,
- v dôsledku rozmáhajúceho sa výskytu sociálnopatologických javov v rodinách klásť dôraz na rozvoj terénnej sociálnej práce, pretože je potrebná existencia sociálneho pracovníka, ktorý by sa mohol intenzívnejšie venovať rodinám v teréne a ktorý by mal pozíciu komunitného pracovníka s prideleným primeraným počtom rodín, pričom jeho úloha by bola nielen kuratívna, ale primárne preventívna, s cieľom zamedziť vzniku kríz, ktoré ohrozujú fungovanie rodín,
- rozvoj kľúčových kompetencií sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, tzn. dať im väčšie právomoci, kompetencie a možnosti v rozhodovaní pri jednotlivých prípadoch,
- zahrnúť do štúdia sociálnych pracovníkov prípravu na prácu vykonávanú na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a teda poskytnúť študentom viac informácií práve z tejto oblasti sociálnej práce,
- v rámci prevencie a sociálnoprávnej ochrany detí koordinovať a zvyšovať spoluprácu jednotlivých inštitúcií a zároveň je potrebná intenzívna komunikácia medzi jednotlivými inštitúciami,
 - zlepšiť spoluprácu rodiny a jednotlivých inštitúcií, predovšetkým oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, prostredníctvom intenzívnejšej činnosti sociálnych pracovníkov v rodinách,
- zapojiť do procesu sanácie rodinného prostredia okrem odborníkov z iných profesií taktiež celú rodinnú bunku, aby rodinní príslušníci intenzívne vyvíjali snahu o ozdravenie medziľudských rodinných vzťahov,
- v rodinnom prostredí vyvíjať snahu o zmenu postojov rodičov, ktorí by sa mali viac zaujímať o svoje deti, vedieť, kde s kým a ako prežívajú svoj voľný čas a uvedomiť si, že sú pre svoje deti vždy príkladom,
- realizovať osvetu prostredníctvom rôznych besied na základných a stredných školách, ktoré by prispievali k uvedomovaniu si a k akceptovaniu rodičov ako autorít pre deti a tým by zabráňovali deťom v nerešpektovaní príkazov a zákazov rodičov,
- zlepšiť podmienky pre náročnú prácu sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately - na každom Úrade práce, sociálnych vecí

a rodiny by mali mať sociálni pracovníci vytvorené podmienky pre celoročnú realizáciu terénnych šetrení prostredníctvom pridelených dopravných prostriedkov,

- zviditeľňovať, podporovať, verejne oceňovať a propagovať prácu sociálneho pracovníka pracujúceho na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pretože z vlastnej skúsenosti vieme, že mnohí ľudia ešte stále nepoznajú úlohy a náplň práce sociálnych pracovníkov na tomto oddelení, hoci je ich práca právne ukotvená a uzákonená v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele už piaty rok.

ZÁVER

Bakalársku prácu s názvom „Sociálna práca na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately“ sme spracovali dostupnými metódami. Preštudovaná literatúra nám umožnila presne stanoviť ciele práce, ktoré sme dosiahli. Metódou obsahovej analýzy sme objasnili a priblížili činnosť sociálneho pracovníka na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Zistili sme, že vo všetkých piatich prípadových štúdiách sa vyskytovali javy, ktoré boli spúšťačom pre prácu sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately: v štyroch prípadoch sa vyskytlo nevhodné správanie sa detí, teda klientov voči ich rodičom a v poslednom prípade sme zistili zanedbávanie starostlivosti o deti matkou. Môžeme tiež skonštatovať, že v jednom prípade sme zistili, že klient pochádzal z neúplnej rodiny, v jednom prípade sa vyskytlo pochádzanie klienta z dysfunkčnej rodiny a v troch z uvedených prípadov pochádzali klienti z neúplnej a zároveň z dysfunkčnej rodiny.

Vo všetkých analyzovaných prípadových štúdiách sa nám vyskytli sociálnopatologické javy v rodine, ktoré sa týkali prevažne záškoláctva klientov, v dvoch prípadoch sme identifikovali spáchanie trestnej činnosti, v dvoch prípadoch výkon prostitúcie, v jednom z prípadov užívanie návykových látok. V prípadoch sa vyskytovali tiež sociálnopatologické prejavy správania zo strany rodičov: v dvoch prípadoch sme identifikovali nezáujem biologických rodičov o svoje deti, v dvoch prípadoch si rodičia riešili svoje spory prostredníctvom detí, v jednom z prípadov sa vyskytli agresívne sklony otca, v dvoch prípadoch rozvod manželov, resp. manželský nesúlad. Analýzou vyššie uvedených skutočností sme zistili, že na prvú prieskumnú otázku, v ktorej sme sa pýtali, či je spúšťačím javom pre prácu sociálnych pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately výskyt sociálnopatologických prejavov správania v rodine, môžeme odpovedať kladne.

Realizáciou prieskumu sme tiež zistili, že miera spolupráce sociálnych pracovníkov s odborníkmi z iných pomáhajúcich profesií je vysoká, pretože v každom z uvedených prípadov sme identifikovali viacnásobnú spoluprácu odborníkov – sociálnych pracovníkov, psychológov, psychiatrov, okresných prokurátorov, detských lekárov, pracovníkov orgánov činných v trestnom konaní a iných. Na základe vyhodnotenia výsledkov prieskumu môžeme teda na druhú prieskumnú otázku, v ktorej sme sa pýtali, či

spolupracujú sociálni pracovníci pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately s odborníkmi z iných pomáhajúcich profesií pri každom individuálnom prípade, taktiež odpovedať kladne.

V prieskume sme sa zaoberali i ochotou rodičov spolupracovať s inštitúciami pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Zistili sme, že v štyroch z piatich prípadoch sa vyskytla ochota rodičov, predovšetkým matiek spolupracovať s inštitúciami. V piatom prípade matka spolupracovala až na výzvu odborníkov. Na základe uvedených skutočností môžeme teda na poslednú prieskumnú otázku, v ktorej sme sa pýtali, či sú rodičia detí ochotní spolupracovať s inštitúciami pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, odpovedať v prevažnej miere kladne.

Chceli by sme dodať, že spracovávanie bakalárskej práce nás utvrdilo v presvedčení, že práci sociálnych pracovníkov na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pripisujeme nesmiernu významnosť a dôležitosť, keďže v súčasnosti signifikantne narastajú prípady ohrozenia detí v dôsledku nevyhovujúceho rodinného a sociálneho prostredia. Stotožňujeme sa s názorom Molčanovej (2007), ktorá tvrdí, že sociálny pracovník oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pracujúci s rodinou by mal byť základným funkčným prvkom podpory rodinných vzťahov. Zmyslom jeho práce by malo byť sprevádzanie rodiny, respektíve jej členov situáciami súvisiacimi s etapami života a vývoja rodiny, a to ako pri bežne riešiteľných záťažových situáciách, tak aj v situáciách, kedy rodina a dieťa trpia dlhodobými vážnymi problémami, a v prípade, že sa dieťa stáva klientom náhradnej starostlivosti, tak počas nej, ako i po jej ukončení. V súčasnosti sú sociálni pracovníci pracujúci s rodinou predovšetkým pracovníkmi štátnej správy, ktorí pracujú s neúmerným a nadmerným množstvom klientov na jedného pracovníka. Tento fakt im odopiera možnosť venovať sa klientom v takej miere, v akej to skutočne potrebujú.

Na záver by sme chceli vyzdvihnúť myšlienku V. Satirovej, ktorá tvrdí, že: „Zdokonalit' rodinu je najťažšia práca na svete...“ a preto si myslíme, že sociálny pracovník pracujúci s rodinou by mal byť kvalifikovaný profesionál, ktorý má prehľad a poznatky o všetkých dostupných službách potrebných pre fungovanie rodiny ako celku a dokáže rodine a dieťaťu tieto služby ponúknuť a sprostredkovať, s cieľom obnovenia funkčnosti rodinného systému. Pretože ak budeme pomáhať problémovým rodinám, aby sa stali zdravými a dobrými, aby boli ešte lepšími, to všetko sa premietne do života spoločnosti, čo bude prispievať ku kvalite života nás všetkých.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

- Auerová, H. *Rozvíjíme sebeduvěru dětí*. II. Vydanie. Praha: Portál, s.r.o., 2003. 162 s. ISBN 80-7178-775-2
- Bechyňová, V. – Konvičková, M. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-392-5
- Bodnárová, B. – Filadelfiová, J. *Stav a podmienky sociálnej ochrany mládeže a monitoring dodržiavania práv detí v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa a ďalších medzinárodných dokumentov týkajúcich sa práv detí: výskumná správa*. Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2004. 17 s.
- Bohmová, P. *Spolupráca školy s odborníkmi pri realizovaní prevencie porúch správania*. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2010, roč. 8, č. 6, s. 23-27.
- Ferjenčík, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: Jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, s.r.o., 2000. 256 s. ISBN 80-7178-367-6
- Fischer, S. – Škoda, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 218s. ISBN 978-80-247-2781-3
- Gabriel, Z. – Novák, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3
- Gajdošová, E. – Hubinská, L. *Analýza nástrojov žiakov na sociálnopatologické javy v školách*. In *Sociálna Prevencia*. ISSN 1336-9679, 2009, roč. 4, č. 3, s. 43-49.
- Galbavý, L. – Vondráková, E. *Vybrané kapitoly z rodinného práva*. Nitra: Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF, 2003. 118 s. ISBN 80-8050-654-X
- Gjuričová, Š. – Kubička, J. *Rodinná terapie: Systemické a naratívny prístupy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2003. 184 s. ISBN 80-247-0415-3
- Kasanová, A. – Tomka, M. *Sociálna práca s rodinou: Analýza prostredia – intervencia – sanácia*. Olomouc: Votobia, 2009. 232 s. ISBN 978-80-7220-317-8
- Kollárik, T. – Sollárová, E. a kol. *Metódy sociálnopsychologickej praxe*. Bratislava: Ikar, 2004. 264 s. ISBN 80-551-0765-3
- Kovalančíková, K. *Ústavná starostlivosť v detských domovoch: Prioritou je snaha dať dieťaťu rodinu*. In *Zamestnanosť a sociálna politika*. ISSN 1336-5053, 2008, roč.5, č. 10, s. 4-5.

- Kozlíková, A. *Překonávání konfliktu v rodině*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 143 s. ISBN 80-7178-935-6
- Levická, J. a kol. *Sociálna práca s rodinou I*. Trnava: TU, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, 2004a. 177 s. ISBN 80-89074-93-6
- Levická, J. *Kazuistický seminár zo sociálnej práce*. Trnava: TU, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, 2004b. 59 s. ISBN 80-89104-36-3
- Longauer, V. – Selická, D. – Vanková, K. *Vybrané kapitoly zo sociálnoprávnej ochrany*. Nitra: UKF, FSVaZ, 2006. 103 s. ISBN 80-8050-966-2
- Macková, Z. *Základy práva sociálneho zabezpečenia*. Bratislava: Prosperity, 2001. 297 s. ISBN 80-968219-3-8
- Matějček, Z. – Dytrych, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7
- Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. II. Vydanie. Praha: Portál, s.r.o., 2003a. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8
- Matoušek, O. a kol. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003b. 288 s. ISBN 80-7178-549-0
- Mediálne oddelenie MPSVR SR. *Aktívna podpora rodiny, invalidných občanov a opatrení smerujúcich k zvyšovaniu zamestnanosti: Novela zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele*. In *Zamestnanosť a sociálna politika*. ISSN 1336-5053, 2008, roč. 5, č. 10, s. 12-13.
- Mikloško, J. – Žarnay, Š. *Ohrozená rodina na Slovensku II v kontexte príčin vyňatia detí z biologických rodín 2006-2007*. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar, 2008. 111 s. ISBN 978-80-969616-2-7
- Molčanová, L. *Systém opory rodín v Slovenskej republike: ŠVOČ*. Prešov: PU, 2007. 13 s.
- Mydlíková, E. – Gabura, J. – Schavel, M. *Sociálne poradenstvo*. II Vydanie. Bratislava: Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov, 2005. 67 s. ISBN 80-968713-1-5
- Padalová, M. *Zákon o rodine s komentárom: Súvisiace právne predpisy*. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s.r.o., 2005. 383 s. ISBN 80-88931-36-3
- Paulenová, G. *Sociálni kurátori a pomoc deťom s poruchami správania*. In *Zamestnanosť a sociálna politika*. ISSN 1336-5053, 2010, roč. 6, č. 1, s.6-7.
- Pétiová, M. – Bielíková, M. *Situačná analýza postavenia mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava: ÚIPŠ, 2005. 68s. ISBN 80-7098-425-2

- Pétiová, M. *Sociálnopatologické javy v živote detí v Slovenskej republike*: dizertačná práca. Bratislava: UK, 2008. 186 s.
- Pétiová, M. *Záškoláctvo ako súčasť sociálnopatologických javov u mládeže vo veku od 15 do 26 rokov*. In Sociálna Prevencia. ISSN 1336-9679, 2009, roč. 4, č.2, s. 35-39.
- Prekop, J. – Schweizer, Ch. *Kinder sind Gäste, die nach dem Weg fragen*. Munchen: GmbH & Co., 2003. 151 s. ISBN 80-7178-854-6
- Prekop, J. – Schweizer, Ch. *Unruhige Kinder*. Munchen: GmbH & Co., 2008. 160 s. ISBN 978-80-7367-351-2
- Prikryl, O. *Mladiství v trestnom práve*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2006. 167 s. ISBN 80-7160-207-8
- Repková, K. *Rodinná starostlivosť na Slovensku ako verejný záujem*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2007. 98 s. ISBN 978-80-7138-123-5
- Satir, V. *Conjoint family therapy*. Palo Alto CA: Science and Behavior Books, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7367-303-1
- Surynek, A. – Komárková, R. – Kašparová, E. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. 164 s. ISBN 80-726-1038-4
- Škoviera, A. *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5
- Špatenková, N. a kol. *Krise – psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2004. 132 s. ISBN 80-247-0888-4
- Tokárová, A. a kol. *Sociálna práca: Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov: Akcent print, 2003. 572 s. ISBN 80-968367-5-7
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Z.z.
- Valné zhromaždenie OSN: *Dohovor o právach dieťaťa*. Bratislava: SV pre Unicef, 1993. 54 článkov.
- Vargová, D. *Práva detí v kontexte Dohovoru o právach dieťaťa*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2007. 60 s. ISBN 978-80-8052-288-9
- Vlček, R. – Hrubešová, Z. *Sociálnoprávna ochrana maloletých*. Bratislava: Epos, 2006. 254 s. ISBN 80-8057-675-0
- Zákon NR SR č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

PRÍLOHY